

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ  
ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ  
ΠΜΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

*Συγκριτική εξέταση πέντε γλωσσικών εκδοχών (αγγλική, γαλλική, γερμανική, ελληνική, ισπανική) της Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Ένωση ισότητας: Στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ 2020-2025» και ανάλυση των κοινωνιογλωσσολογικών και ορολογικών συνεπειών.*

Παναγιώτα Σταθοπούλου, Ξ2020316

Επιβλέπουσα Επιτροπή  
Σωτήριος Κεραμίδας  
Βιλελμίνη Σωσώνη  
Μαρία Τσίγκου  
Κέρκυρα, Φεβρουάριος 2022

## Πίνακας Περιεχομένων

|                                                   |    |
|---------------------------------------------------|----|
| 1. Εισαγωγή .....                                 | 4  |
| 1.1. Αντικείμενο .....                            | 4  |
| 1.2. Θεσμικό πλαίσιο .....                        | 6  |
| 2. Κοινωνιογλωσσολογία και ορολογία .....         | 8  |
| 2.1. Κοινωνιογλωσσολογία .....                    | 8  |
| 2.2. Ορολογία .....                               | 12 |
| 3. Μεθοδολογία .....                              | 14 |
| 3.1. Θεωρητικό μοντέλο μετάφρασης .....           | 14 |
| 3.2. Γλωσσάριο .....                              | 15 |
| 4. Παρουσίαση και αποτελέσματα της ανάλυσης ..... | 15 |
| 4.1. Κοινωνιογλωσσολογικές συνέπειες .....        | 16 |
| 4.2. Ορολογικές συνέπειες .....                   | 37 |
| 5. Επίλογος .....                                 | 51 |
| 6. Βιβλιογραφικές αναφορές .....                  | 54 |
| 7. Παραρτήματα .....                              | 57 |

*«Όταν συναντηθείτε με κάτοικο του Γκέθεν, δεν μπορείτε και δεν πρέπει να φερθείτε όπως φέρονται συνήθως σε ερμαφρόδιτα όντα, να θεωρήσετε δηλαδή ότι πρόκειται για άνδρα ή γυναίκα και να υιοθετήσετε την ανάλογη στάση... Αυτό είναι κάτι που η φαντασία μας αδυνατεί να το συλλάβει. Ποια είναι αλήθεια η πρώτη ερώτηση που κάνουμε, όταν γεννηθεί ένα μωρό;»*

Το αριστερό χέρι του σκοταδιού, Ούρσουλα Λε Γκουίν

*«Αν η πολιτική δεν γινόταν πια κατανοητή ως ένα σύνολο πρακτικών οι οποίες συνάγονται από τα υποτιθέμενα ενδιαφέροντα που προσιδιάζουν σε ένα σύνολο ετοιμοπαράδοτων υποκειμένων, από τα ερείπια της παλιάς θα αναδυόταν ασφαλώς μια νέα μορφή πολιτικής.»*

Αναταραχή φύλου, Τζούντιθ Μπάτλερ

## 1. Εισαγωγή

### 1.1. Αντικείμενο

Σήμερα όσο ποτέ άλλοτε, το ζήτημα του φύλου, η συμπεριληπτικότητα και η φυλοδιαφορετικότητα βρίσκονται στο προσκήνιο και εντάσσονται στον δημόσιο διάλογο. Η ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, με τη συμφωνία μεγάλου μέρους της κοινωνίας, διαμαρτύρεται κατά της καταπάτησης των ανθρώπινων δικαιωμάτων, την υποτίμηση και την περιθωριοποίηση, την αστυνομική βία και την πολιτική αυθαιρεσία, οργανώνεται και προχωρά σε διεκδικήσεις για δικαιώματα θεμελιώδη, όπως η ζωή, η σωματική ακεραιότητα, η ελευθερία έκφρασης και εξωτερίκευσης, η οικογένεια, η εργασία, η υγεία, δικαιώματα (σε κάποιο βαθμό) δεδομένα για την υπόλοιπη κοινωνία, προσπαθώντας να καταλύσει στερεότυπα σε πείσμα μιας κοντόφθαλμης και ολιγόνου καθεστηκυίας τάξης. Στην Ελλάδα διερχόμαστε μια κρίσιμη καμπή με τη βαριά σκιά της δολοφονίας του Ζακ Κωστόπουλου/της Zackie Oh και της εκκρεμούς δίκης· είναι ένα μόνο από τα πολλά εγκλήματα που διαπράττονται κατά της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, από φορείς και πρόσωπα, πολλές φορές ακόμα και από το πολιτικό πλαίσιο και τους θεσμούς.

Σημαντικό κομμάτι των διεκδικήσεων της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας έχει να κάνει με τη γλώσσα, τη συμπεριληπτικότητα, τις νέες έννοιες και τους όρους. Αναζητά τρόπους να εξελίξει τη γλώσσα ούτως ώστε να συμπεριλάβει τις νέες ταυτότητες, να αντικατοπτρίζει την κοινωνία και την πορεία της, να σπάσει τους κανόνες και να την απελευθερώσει. Με αυτό το υπόβαθρο, και τις αναδυόμενες ανησυχίες για την προσπάθεια καταστολής των εναλλακτικών φωνών που ζητούν τα αυτονόητα, σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να αναδειχθεί συνδυαστικά το ζήτημα του φύλου και της γλώσσας, με εστίαση στους επιστημονικούς κλάδους της μετάφρασης, της κοινωνιογλωσσολογίας και της ορολογίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (εφεξής ΕΕ) έχει φανεί προοδευτική στο ζήτημα, προχωρώντας τα τελευταία χρόνια σε πολλές [δράσεις](#) για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, ερχόμενη μάλιστα σε αντίθεση με οπισθοδρομικές δυνάμεις από κράτη μέλη, όπως η [Ουγγαρία](#), που στον βωμό της ψηφοθηρίας δεν διστάζουν να εξορίσουν τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα και τη διδασκαλία των ζητημάτων φύλου από τη «σεπτή» και κατεσταλμένη κοινωνία που οραματίζονται. Στις δράσεις της ΕΕ

συγκαταλέγεται και το κείμενο που θα εξετάσουμε στην παρούσα εργασία, θεωρώντας ότι το περιεχόμενο και η γλώσσα του είναι γόνιμα για να φανερωθεί η πορεία των διεκδικήσεων της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ. Πρόκειται για την Ανακοίνωση υπ' αριθμ. COM(2020) 698 final από 12.11.2020 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (εφεξής Επιτροπή) προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών με τίτλο «Ένωση ισότητας: Στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ 2020-2025» (εφεξής Στρατηγική). Στο κείμενο αυτό συναντιέται η κοινωνία που ωθεί στην πρόοδο και απαιτεί προσαρμογές, αφενός, και οι θεσμοί που πιέζονται να αναγνωρίσουν τα προβλήματα και να λάβουν τυπικά δράση, αφετέρου, αλλά ίσως υπολείπονται στην πράξη, μην μπορώντας τόσο γρήγορα να συμβαδίσουν.

Ειδικότερα, περιεχόμενο της εργασίας είναι η συγκριτική ανάλυση πέντε γλωσσικών εκδοχών της Στρατηγικής (αγγλική, γαλλική, γερμανική, ελληνική, ισπανική) στο πλαίσιο του ιδιάζοντος καθεστώτος συγγραφής και μετάφρασης κειμένων εντός της ΕΕ. Η Στρατηγική παρουσιάζεται ως πρωτοποριακό εγχείρημα της ΕΕ για την ανάδειξη των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ. Έχει όμως πράγματι λάβει υπόψη την πολυδιάστατη και διαθεματική κριτική των κοινωνικών ανισοτήτων που άσκησαν τα κουίρ και γκέι κινήματα με στόχο τη δημιουργία νέων τρόπων ύπαρξης μέσω της αμφισβήτησης των ανισοτήτων, της βίας, του ρατσισμού, του καπιταλισμού και του ίδιου του κράτους; Ή μήπως ασχολείται με μια «μονοθεματική» κατεύθυνση αναγνώρισης ιδιαίτερων ταυτοτήτων, αφήνοντας στο απυρόβλητο θεσμούς εχθρικούς για την επίτευξη του στόχου αυτού; Μήπως απλά αφομοιώνει και κανονικοποιεί τα προτάγματα για έμφυλη απελευθέρωση, συγχωνεύοντάς τα με τις ανάγκες του θεσμού του κράτους και της καπιταλιστικής λογικής (Ferguson, 2021: 8, 34); Με αυτή τη συλλογιστική, η Στρατηγική θα εξεταστεί ενδελεχώς αναφορικά με το περιεχόμενό της, τις μεταφραστικές στρατηγικές, τη γλώσσα και την ορολογία, ούτως ώστε να αξιολογηθεί εάν έχει ληφθεί υπόψη κατά τη συγγραφή και τη μετάφρασή της η κοινωνία των πολιτών, το κατά πόσον έχει σωστή ορολογία, συμπεριληπτική γλώσσα ή εάν είναι μια ακόμα πρόχειρη και επιφανειακή απόπειρα δημιουργίας εντυπώσεων από πολιτικούς θεσμούς. Αρχικά θα παρουσιάσουμε το θεσμικό πλαίσιο του

νομοθετήματος. Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στις θεωρίες που διέπουν το κειμενικό είδος, τη γλώσσα και την ορολογία του. Κατόπιν θα αναπτύξουμε τη μεθοδολογία μας και τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για την ανάλυση των κειμενικών εκδοχών της Στρατηγικής. Στο κύριο μέρος της εργασίας, θα εστιάσουμε σε συγκεκριμένες παρατηρήσεις στους δύο βασικούς άξονες της κοινωνιογλωσσολογίας και της ορολογίας. Θα αναλύσουμε την κοινωνιόλεκτο της Στρατηγικής με στόχο να διαπιστώσουμε αν προσπαθεί να προσεγγίσει ή να αποστασιοποιηθεί από τα ενδιαφερόμενα άτομα και κοινότητες. Τέλος, αναφορικά με την ορολογία της, θα προσδιορίσουμε ταυτίσεις, αποκλίσεις και μοτίβα συστοιχίας στους όρους μεταξύ των γλωσσικών εκδοχών, ούτως ώστε να καταλήξουμε εάν ήταν επιτυχής η απόδοσή τους.

## **1.2. Θεσμικό πλαίσιο**

Τα περισσότερα νομοθετικά κείμενα της ΕΕ ξεκινούν ως «πρόταση» από την Επιτροπή και μόνο κατ' εξαίρεση κάμπτεται το «μονοπώλιο της νομοθετικής πρωτοβουλίας» της, εάν υποβληθεί πρόταση από ομάδα κρατών μελών ή από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σύμφωνα με το άρθρο [289\(4\)](#) της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής ΣΛΕΕ) (Robinson, 2014: 249). Ως απόδειξη του κοινού αισθήματος σχετικά με τη σπουδαιότητα του περιεχομένου της, η νομοθετική διαδικασία για την παρούσα Στρατηγική προωθήθηκε, κατά πρώτον, σε συνέχεια κοινού ανεπίσημου [εγγράφου](#) 19 κρατών μελών που υποβλήθηκε στις 6 Δεκεμβρίου 2018, με αίτημα την κινητοποίηση της Επιτροπής για τη συνέχιση και επαύξηση των δράσεων των προηγούμενων ετών (τόσο από τα κράτη μέλη στην εγχώρια νομοθεσία τους όσο και από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ) με σκοπό την καταπολέμηση της ανισότητας και των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου, έκφρασης φύλου και σεξουαλικών χαρακτηριστικών. Η πρόταση των κρατών μνημονεύει τον [Χάρτη](#) των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με τον οποίο:

Η Ένωση, έχοντας επίγνωση της πνευματικής και ηθικής κληρονομιάς της, εδράζεται στις αδιαίρετες και οικουμενικές αξίες της αξιοπρέπειας του

ανθρώπου, της ελευθερίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης· ερείδεται στις αρχές της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Η Ένωση τοποθετεί τον άνθρωπο στην καρδιά της δράσης της, καθιερώνοντας την ιθαγένεια της Ένωσης και δημιουργώντας ένα χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

Κατά δεύτερον, ανάληψη δράσης για τη Στρατηγική απηύθυνε και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (με τη στήριξη της διακομματικής ομάδας για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ) με την από 07.01.2014 [Έκθεση](#) σχετικά με τον χάρτη πορείας της ΕΕ κατά της ομοφοβίας και των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου (2013/2183 (INI)). Στην Έκθεση γίνεται έκκληση για τη χάραξη πολυετούς πολιτικής των ΛΟΑΤΚΙ, για την υλοποίηση οριζόντιων δράσεων προς εφαρμογή του χάρτη πορείας, την απαγόρευση διακρίσεων στους τομείς της απασχόλησης, της εκπαίδευσης, της υγείας κ.λπ. και τη διαφύλαξη βασικών δικαιωμάτων και ελευθεριών των ΛΟΑΤΚΙ.

Σε συνέχεια των παραπάνω αιτήσεων, το κείμενο της Στρατηγικής συντάχθηκε από τη Γενική Διεύθυνση Δικαιοσύνης και Καταναλωτών με τη μορφή [Ανακοίνωσης](#) και ημερομηνία 12.11.2020 και διαβιβάστηκε αυθημερόν στο Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο.

Ως πρώτη στρατηγική της Επιτροπής στο ζήτημα της ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, η Στρατηγική που εξετάζουμε έρχεται να υλοποιήσει τη δέσμευση της Προέδρου φον ντερ Λάιεν για μια Ένωση ισότητας και βασίζεται στον [κατάλογο δράσεων](#) 2015-2019 για την προαγωγή της ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ, όπου παρουσιάζονται τα διαβήματα κατά των διακρίσεων και η ανάδειξη των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ, ενώ παράλληλα συνδέεται και με άλλα στρατηγικά πλαίσια και στρατηγικές της Επιτροπής, όπως το [σχέδιο δράσης](#) της ΕΕ κατά του ρατσισμού 2020-2025, η [στρατηγική](#) για τα δικαιώματα των θυμάτων και η [στρατηγική](#) για την ισότητα των φύλων.

## **2. Κοινωνιογλωσσολογία και ορολογία**

Σε συνέχεια των παραπάνω, μπορούμε να προχωρήσουμε στην παρουσίαση των βασικών επιστημονικών κλάδων που θα χρησιμοποιήσουμε για την ανάλυση του περιεχομένου της Στρατηγικής.

### **2.1. Κοινωνιογλωσσολογία**

Η κοινωνιογλωσσολογία ερευνά τη σχέση μεταξύ γλώσσας και κοινωνίας, τους λόγους για τους οποίους ο τρόπος που μιλάμε μεταβάλλεται ανάλογα με το κοινωνικό περικείμενο, τις κοινωνικές λειτουργίες της γλώσσας και τη μετάδοση κοινωνικών μηνυμάτων. Η γλώσσα αποκαλύπτει επίσης την κοινωνική μας ταυτότητα, η γλωσσική ποικιλία εκφράζει και αντικατοπτρίζει τους κοινωνικούς παράγοντες και τις κοινωνικές επιρροές μας (Holmes, 2013: 1-4). Ως γλωσσικό ενέργημα, κάθε κείμενο αποτελεί, κατά πρώτον, μια σύνθετη γλωσσική μονάδα που συμμορφώνεται με τους κανόνες κάθε γλωσσικού συστήματος. Αποτελεί, κατά δεύτερον, μια σύνθετη πραγματική μονάδα, διότι παράγεται από ανθρώπους που ούτε ψυχολογικά διαφανείς ούτε ιδεολογικά ουδέτεροι είναι. Κατά τρίτον, είναι μια σύνθετη κοινωνιογλωσσολογική μονάδα αφού η γλώσσα, ως σύστημα κοινωνικής επικοινωνίας, καταλαμβάνει έναν χώρο στην κοινωνία και σχετίζεται με άλλες γλώσσες και κοινωνίες με τις οποίες έρχεται σε επαφή. Τέλος, τα κείμενα είναι σύνθετες πολιτισμικές και ανθρωπολογικές μονάδες που αντανakλούν και κοινοποιούν ένα σύστημα πολιτιστικών και ιδεολογικών αξιών διαμέσου του λόγου (Cabré, 1999: 58).

Με βάση τις παραδοχές αυτές, για την εξέταση της γλωσσικής ποικιλίας της Στρατηγικής θα εφαρμόσουμε την κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση του Halliday, κεντρικές έννοιες της οποίας είναι η διάλεκτος (με προσανατολισμό στον χρήστη της γλώσσας) και το επίπεδο χρήσης (register) ανάλογα με το περικείμενο/καταστασιακό περιβάλλον (με προσανατολισμό στη χρήση της γλώσσας) (Τσίγκου, 2020: 40, 43). Θα μας απασχολήσει ιδίως η κοινωνιόλεκτος της Στρατηγικής και θα εξετάσουμε το κατά πόσον οι συγκεκριμένες γλωσσικές και μεταφραστικές επιλογές (Ευρώλεκτος, πολιτικός λόγος, συμπεριληπτική γλώσσα)

στις πέντε γλωσσικές εκδοχές στηρίζουν το περιεχόμενό της και ενθαρρύνουν την αποδοχή της ή την καθιστούν απρόσιτη και ξύλινη.

1. Η Ευρώλεκτος της Στρατηγικής έχει χαρακτηριστικά τυπικά της νομικής γλώσσας αλλά και μια ιδιοσυγκρασία που απορρέει από τη διαγλωσσική και διαπολιτισμική επικοινωνία. Τα κείμενα της ΕΕ αναφέρονται ως «εναρμονισμένα» και παράγονται στο πλαίσιο της πολυγλωσσίας της ΕΕ και της υποχρέωσης για ισότιμη μεταχείριση όλων των επίσημων γλωσσών, ως πολιτικής αναγκαιότητας που εγγυάται την ασφάλεια του δικαίου και την ισότητα των πολιτών της ΕΕ. Η ανάγκη διασφάλισης γλωσσικής ομοιομορφίας για την ελαχιστοποίηση διαγλωσσικών διαφορών σε σημασιολογικό και επίσημο επίπεδο, η χρήση αποπολιτισμένων και ευρειών χαρακτηρισμών και όμοιων συντακτικών δομών σε όλες τις εκδοχές της ΕΕ έχει οδηγήσει σε γλωσσικές τάσεις που συναπαρτίζουν τις Ευρωλέκτους (Morì κ.ά., 2020: 2-3). Η νομική γλώσσα και ορολογία της ΕΕ χρησιμοποιούνται και μεταφράζονται με μια τελολογική προσέγγιση, με γνώμονα το πνεύμα και όχι το γράμμα του νόμου. Αυτός ακριβώς είναι ο σκοπός της μετάφρασης των νομικών κειμένων της ΕΕ, αυτός που καθορίζει τη μεταφραστική διαδικασία, ήτοι η επίτευξη του ίδιου νοήματος και των ίδιων έννομων συνεπειών σε όλες τις γλώσσες μέσω ίσων αυθεντικών γλωσσικών εκδοχών (Sosoni, 2012: 87). Κατ' εξαίρεση, εντούτοις, στην ΕΕ η μετάφραση νομικών κειμένων δεν λειτουργεί μόνο ενημερωτικά αλλά έχει κανονιστική ισχύ, καθώς τα μεταφράσματα προορίζονται να καταστούν και αυτά «πρωτότυπα». Παρατηρούμε εδώ μια κυκλική διαδικασία παραγωγής κειμένων. Αφενός, η μετάφραση προσανατολίζεται στο εκάστοτε αρχικό κείμενο και στην πιστή απόδοση του περιεχομένου του, χωρίς τη δυνατότητα παρεκκλίσεων, σύμφωνα με την πηγοκεντρική προσέγγιση. Αφετέρου η συγγραφή κειμένων αποτελεί εντέλει μέρος της μεταφραστικής διαδικασίας και υπάγεται στον σκοπό της, από τη στιγμή που κριτήριο για την επιλογή ή αποφυγή ορολογίας, λεξιλογίου ή σύνταξης είναι το κατά πόσον θα είναι προβληματική η μετάφρασή τους σε όλες τις γλώσσες της ΕΕ (Biel, 2007: 150-151). Με βάση την ουσία της μετάφρασης ως διαπολιτισμικής επικοινωνίας μπορούμε να ορίσουμε τις γλωσσικές εκδοχές της Στρατηγικής ως

ενδοπολιτισμικές μεταφράσεις, που αποσκοπούν στην επικοινωνία εντός της μη εθνικής κουλτούρας των θεσμών της ΕΕ, με στόχο την αποδοχή της ευρωρητορικής από το αναγνωστικό τους κοινό.

2. Σύμφωνα με τον van Dijk, ως «πολιτικός» ορίζεται ο λόγος που παράγεται σε συνθήκες επικοινωνίας οι οποίες σχετίζονται με την άσκηση πολιτικής. Αυτό σημαίνει ότι οι συμμετέχοντες (πομπός και δέκτης), ο χρόνος, ο τόπος και ο σκοπός του κειμένου εντάσσονται σε μία συγκεκριμένη πολιτική συγκυρία, την οποία και εξυπηρετούν. Κυρίαρχη λειτουργία του πολιτικού λόγου είναι η παραινετική, καθώς επιδιώκει την αντίδραση του δέκτη και έτσι αιτιολογείται η ιδιαίτερη σημασία της γλώσσας και των εκφραστικών επιλογών του ομιλητή, προκειμένου να επιτύχει τον σκοπό του (Γραμμενίδης κ.ά., 2015: 159). Η Στρατηγική είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα πολιτικού λόγου/πολιτικής πράξης, αποτελεί κείμενο διορισμένου εκτελεστικού οργάνου σε διακρατικό επίπεδο. Ως γραπτή εξωτερίκευση πολιτικού φορέα με συγκεκριμένες λειτουργίες και αρμοδιότητες εντός θεσπισμένου συστήματος διακυβέρνησης και χάραξης πολιτικής, πληροί τυπικά το κριτήριο για να χαρακτηριστεί ως πολιτικός λόγος. Επιπρόσθετα, χαρακτηρίζεται ως πολιτικός λόγος και βάσει ουσιαστικών κριτηρίων, διότι αφορά θεμελιώδεις πολιτικές αξίες, όπως η ισότητα και η ελεύθερη κυκλοφορία, και ατομικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στην οικογένεια, την εργασία, την υγεία κ.λπ., χαράζει πολιτικές, θέτει στόχους και προγραμματίζει δράσεις, καταγράφει πολιτικές αποφάσεις και κατανέμει κοινωνικούς πόρους, προπαγανδίζει ιδέες και ενθαρρύνει, αν όχι επιβάλλει, τη θέσπιση νέας και την τροποποίηση της υπάρχουσας νομοθεσίας. Απευθύνεται σε όργανα της νομοθετικής (Κοινοβούλιο) και της εκτελεστικής εξουσίας (Συμβούλιο, Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και Επιτροπή των Περιφερειών), ως εκ τούτου ενσωματώνεται στον δημόσιο διάλογο για τρέχοντα κοινωνικοπολιτικά ζητήματα (van Dijk, 1997: 12-18).

3. Η μετάφραση δεν λογίζεται πλέον ως αντικειμενική και ουδέτερη γλωσσική μετατροπή από μια γλώσσα στην άλλη, μα ως εξουσιαστική πράξη

διαμεσολάβησης και μεταμόρφωσης που συνδέεται στενά με τις υφιστάμενες δομές εξουσίας και τον αντιεξουσιαστικό ακτιβισμό εντός του εκάστοτε ευρύτερου κοινωνικοπολιτικού και πολιτισμικού πλαισίου (Castro κ.ά., 2017: 2). Οι μεταφράσεις συνδέονται με οργανικό τρόπο με άλλους τρόπους επικοινωνίας και η πρακτική της συγγραφής τους πρέπει να συμβαδίζει με τις εντάσεις που διαπερνούν κάθε είδους πολιτισμικές αναπαραστάσεις. Η μετάφραση, ως διαδικασία διαμεσολάβησης, δεν υπέρκειται της ιδεολογίας αλλά δουλεύει μέσω αυτής (Simon, 1996: 7). Αυτές οι παραδοχές ισχύουν και για την εξέταση της Στρατηγικής υπό το πρίσμα των σπουδών φύλου, με αφετηρία την αντίληψη της μετάφρασης ως πράξης βαθιά πολιτικής, όπου ιδεολογίες και σχέσεις εξουσίας επιβάλλουν συγκεκριμένες θεωρήσεις του μεταφραστικού φαινομένου που δεν μπορούν απλώς να περάσουν απαρατήρητες (Γραμμενίδης κ.ά., 2015: 85).

Για την εξέταση της έμφυλης και συμπεριληπτικής γλώσσας της Στρατηγικής, κομβικές στάθηκαν οι προσεγγίσεις της Judith Butler για το φύλο και τη γλώσσα, η οποία κατακρίνει κάθε κριτική του φύλου που αρνείται να αναζητήσει τις απαρχές του, τη γνήσια ή αυθεντική σεξουαλική ταυτότητα που έχει μείνει στο σκοτάδι λόγω της καταπίεσης, και αντ' αυτού ασχολείται με τα πολιτικά διακυβεύματα του να ορίζουμε ως *προέλευση* και *αιτία* εκείνες τις ιδεολογικές κατηγορίες που είναι στην πραγματικότητα *συνέπειες* θεσμών και πρακτικών. Θεωρεί ότι οι κατηγορίες του γένους δεν είναι πρωταρχικές ταυτότητες που αναδύονται από τα βάθη του εαυτού, αλλά λογοθετικές κατασκευές που αρθρώνονται με πολλαπλές εκφάνσεις (Butler, 2009: 21). Η διατάραξη των παραδοσιακών ιεραρχιών και των έμφυλων ρόλων και η αμφισβήτηση των καθολικών προτύπων για το νόημα και την αξία πρέπει να επηρεάζουν και τη μετάφραση και πρέπει να εκτιμούμε το πώς εκφράζονται οι κοινωνικές, σεξουαλικές και ιστορικές διαφορές στη γλώσσα και πώς μεταφέρονται αυτές μεταξύ γλωσσών (Simon, 1996: 8).

Παρά τις προοδευτικές προσπάθειες, η επίσημη γλώσσα συνήθως θεσμίζει και συντηρεί με πολυποίκιλους τρόπους τις κοινωνικές ανισότητες και δρα ως εργαλείο νομιμοποίησης της πατριαρχικής εξουσίας. Εδώ και χρόνια έχει τονιστεί ότι το γλωσσολογικό σύστημα και η δυτική φιλοσοφική παράδοση διαρκώς

υποβιβάζουν και φιμώνουν όσα πρόσωπα δεν συμμορφώνονται με το δίκαιο της πατριαρχίας, με μια ανδροστρεφή γραμματική που τα αποξενώνει από την ιστορία τους, από την αυτοέκφραση και τη μεταξύ τους επικοινωνία (Gould στο Simon, 1996: 16). Ωστόσο, η κυριαρχία της γλώσσας δεν είναι ακατάλυτη. Παρόλο που δεν μπορούμε ποτέ να βγούμε από τη γλώσσα, η κινητικότητα μας μέσα σε αυτή δεν έχει όρια και μας επιτρέπει να θέτουμε τα πάντα σε αμφισβήτηση, ακόμα και την ίδια τη γλώσσα και τη σχέση μας με αυτή. Ουσιαστική ιδιότητα της γλώσσας, ως συστήματος, είναι ότι δεν αποτελεί ποτέ μια κλειστή ολότητα πάγιων και καθορισμένων σημασιών αλλά είναι πάντοτε ανοιχτή στη μεταμόρφωσή τους· πρέπει να περιλαμβάνει τη δυνατότητα γέννησης καινούριων υλικών-αφηρημένων όρων, να κατέχει μια λεξιλογική παραγωγικότητα (Καστοριάδης, 1978: 188, 313-314). Τα γλωσσικά στεγανά μπορούν βεβαίως να αρθούν και μαζί τους να εξελιχθεί ο τρόπος με τον οποίο κατανοούμε τις κοινωνικές σχέσεις. Βάσει αυτών θα αξιολογήσουμε τη συγγραφή και τη μετάφραση της Στρατηγικής, ως ενός κειμένου που διατείνεται ότι αμφισβητεί τον τρόπο δημιουργίας κοινωνικού νοήματος και αναλαμβάνει την αντίστοιχη ευθύνη (Simon, 1996: 12).

## **2.2. Ορολογία**

Σημαντικό κομμάτι της ανάλυσης της Στρατηγικής είναι και η εξέταση της βασικής ορολογίας της. Ύψιστος σκοπός της επιστήμης της ορολογίας είναι η επικοινωνία και η ενημέρωση, ιδίως σε σχέση με ειδικά πεδία, επειδή αποτυπώνει με επίσημο τρόπο την εννοιολογική οργάνωση ενός θεματικού πεδίου και αποτελεί απαραίτητο μέσο έκφρασης και επαγγελματικής επικοινωνίας. Λόγω αυτού, απαιτούνται παρεμβάσεις προκειμένου να επιβεβαιώνεται κάθε φορά εκ νέου η χρησιμότητα και η επιβίωσή της, διασφαλίζοντας τη συνέχισή της μέσω του εκσυγχρονισμού της. Η τυποποίηση της ειδικής ορολογίας είναι σημαντική και πολλές φορές χρησιμοποιείται ανεξάρτητα από το αν ένας όρος είναι κατάλληλος εντός συγκεκριμένου γλωσσικού συστήματος ή όχι, λόγω της ανάγκης για επικοινωνία και σαφήνεια (Cabré, 1999: 11-12).

Με δεδομένη την ενασχόληση της Στρατηγικής με σύγχρονα ζητήματα, σημαντική είναι η παρουσία και νεότερων εννοιών. Είναι εξάλλου επίκεντρο της ορολογίας η έννοια, ως μονάδα γνώσης που δημιουργείται στον νου από έναν μοναδικό συνδυασμό χαρακτηριστικών και προϋπάρχει της κατασήμανσής της (Κεραμίδης, 2015: 22). Οι έννοιες σχηματίζονται ελεύθερα, μέσω μιας διαδικασίας αφαίρεσης, ως σημεία και ερμηνείες του πραγματικού κόσμου, αλλά όσο ένα συγκεκριμένο κομμάτι του κόσμου μάς γίνεται οικείο τόσο αναφύονται εννοιολογικές δομές εντός των οποίων κάθε έννοια συγκεκριμενοποιείται, καλύπτει έναν χώρο και αποκτά λειτουργική αξία. Η οργάνωση των εννοιών συνοψίζει τη γνώση ενός επιστημονικού κλάδου και στη συνέχεια αναζητούνται οι αντίστοιχοι όροι, είτε ανασχηματισμένοι εάν έχει μεταβληθεί το γνωστικό αντικείμενο είτε νεόκοποι εάν και το πεδίο είναι καινοφανές (Cabré, 1999: 43).

Σύμφωνα με τους Βαλεοντή και Κριμπά αντικειμενικός σκοπός της εκχώρησης όρων σε έννοιες για μια δεδομένη ειδική γλώσσα είναι να εξασφαλίζεται ότι ο κάθε όρος αποδίδει μία έννοια (μονοσημία) και ότι κάθε έννοια κατασημαίνεται με έναν όρο (μονωνυμία). Αυτές οι συνθήκες μειώνουν την αμφισημία που παρακωλύει με τη σειρά της την τυποποίηση, μια από τις κομβικές δραστηριότητες της επιστήμης της ορολογίας (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 153, 122). Εν προκειμένω, η αμφισημία μάς απασχολεί διότι υπογραμμίζεται ως κατευθυντήρια γραμμή της ΕΕ για τη σύνταξη των νομοθετικών κειμένων της, «καθώς η υπερβολική πολυπλοκότητα ή ακόμα και η μικρότερη αμφισημία θα μπορούσαν να έχουν ως αποτέλεσμα, σε μία ή περισσότερες από τις άλλες γλώσσες της Ένωσης, ανακρίβειες, μεταφράσεις κατά προσέγγιση ή πραγματικά μεταφραστικά σφάλματα» (Κοινός πρακτικός οδηγός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής για τα πρόσωπα που συμβάλλουν στη σύνταξη των νομοθετικών κειμένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σελ. 17).

Σε συνέχεια του σταδίου των εννοιών, επόμενο στάδιο για την εξέταση της ορολογίας είναι η μεταφορά ειδικών όρων μεταξύ γλωσσών, και είναι δεδομένο ότι η πολυγλωσσική ορολογική δραστηριότητα στηρίζει την ειδική μετάφραση, διασφαλίζοντας ότι κάθε γλώσσα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για κάθε

επικοινωνιακή ανάγκη της κοινωνίας. Σύμφωνα με την Cabré, η ορολογία της γλώσσας πρέπει να είναι σύγχρονη –είτε δημιουργείται είτε δανείζεται– ώστε να αποδώσει νέες έννοιες. Κάθε όρος πρέπει να διαθέτει μια γλωσσική μορφή και ένα περιεχόμενο που να αντιπροσωπεύουν την εκάστοτε έννοια, ως μέρος ευρύτερων συνόλων και όχι ως απομονωμένη μονάδα, διατηρώντας, επιπρόσθετα, σχέσεις λογικές και οντολογικές με τους λοιπούς συναφείς όρους (Cabré, 1999: 37-38, 95, 99, 100-103). Ωστόσο, όπως θα δούμε παρακάτω στην ανάλυση του γλωσσαρίου της Στρατηγικής, η επίτευξη αμφισημίας είναι δυσχερές εγχείρημα, λόγω της πολυσημίας και της συνωνυμίας που εμφωλεύουν στις λέξεις πιο συχνά απ’ όσο θα θέλαμε, ανακαλώντας, αφενός, το ίδιο σημααινόμενο για διαφορετικά σημαίνοντα, αλλά, αφετέρου, φορτίζοντας τα εκάστοτε (φαινόμενα ως) συνώνυμα με διαφορετική εννοιολογική, περιγραφική, κοινωνική ή εκφραστική χροιά (Κεντρωτής, 1996: 369, 373).

### **3. Μεθοδολογία**

#### **3.1. Θεωρητικό μοντέλο μετάφρασης**

Όπως προαναφέρθηκε, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναδειχθούν οι λόγοι για τους οποίους η γλώσσα και η ορολογία των πέντε γλωσσικών εκδοχών της Στρατηγικής έχουν τη μορφή αυτή. Με βάση το αιτιολογικό μοντέλο, εξετάζουμε τις επιλογές σε όλες τις γλώσσες σε επίπεδο κοινωνικοπολιτισμικό, δεδομένων των παραγόντων επιρροής, των κανόνων, των παραδόσεων, της ιδεολογίας και των στοχεύσεων της Στρατηγικής. Η έρευνά μας είναι εμπειρική και νατουραλιστική, καθώς στόχος είναι η ανάλυση νέων δεδομένων, νέων πληροφοριών που απορρέουν από την παρατήρηση δεδομένων και η αναζήτηση αποδείξεων. Είναι περαιτέρω επεξηγηματική και ποιοτική, αφού μέσω της ενδελεχούς περιγραφής και της επεξήγησης των επιλογών που έγιναν όσον αφορά την ορολογία και τη κοινωνιόλεκτο της Στρατηγικής, ως συγκεκριμένης περιπτώσιολογικής μελέτης, μπορούμε να καταλάβουμε τις βαθύτερες αιτίες της δημοσίευσής της ή τους παράγοντες που επηρέασαν το περιεχόμενό της (Williams, J. & Chesterman, A., 2002: 53-54, 58, 61-62, 65).

### **3.2. Γλωσσάριο**

Ένα από τα εργαλεία της επιστήμης της ορολογίας για τη συστηματική περιγραφή και μετάδοση της γνώσης μέσω των όρων είναι η παρουσίαση και η διαχείριση των ορολογικών δεδομένων μέσω γλωσσαρίων (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 122-123). Ως εκ τούτου, καταρτίστηκε ένα αλφαβητικό πεντάγλωσσο γλωσσάριο (Παράρτημα 2), με κατάλογο κατασημάνσεων από το βασικό θεματικό πεδίο της Στρατηγικής, δηλαδή τις σπουδές φύλου, και τα ισοδύναμά του στις γλώσσες της εργασίας, με σκοπό να αποτελέσει μια μικρή βάση δεδομένων. Καθώς οι όροι συλλέχθηκαν από εξειδικευμένο και δημοσιευμένο θεσμικό κείμενο, αξίζει να αποτιμηθεί το κατά πόσον είναι δόκιμοι και αποδεκτοί από τον επιστημονικό κλάδο ή αν αποτελούν απλά μεταφράσεις με βάση (φερόμενες ως) ισοδύναμες κατασημάνσεις (Cabré, 1999: 115).

Κάθε λέξη ή συνδυασμός λέξεων σε συγκεκριμένο θεματικό πεδίο δεν είναι απαραίτητα όρος, παρά μόνο εάν εκφράζει μονάδα σκέψης (έννοια) του πεδίου αυτού. Επομένως σε περιβάλλοντα ειδικής χρήσης της γλώσσας, οι όροι διαφοροποιούνται από τις κοινές λέξεις βάσει της ιδιότητάς τους να αναπαριστούν ορισμένες έννοιες και αυτό ακριβώς ήταν το κριτήριο επιλογής των όρων που συμπεριλήφθηκαν. Εκτός αυτού, μιας και ασχολούμαστε με πολύγλωσσο γλωσσάριο, σκοπός ήταν και η παρουσίαση της αμφιμονοσήμαντης αντιστοίχισης των ονομασιών της ίδιας έννοιας στις πέντε φυσικές γλώσσες σύμφωνα με τις επιλογές των συντελεστών της συγγραφής και μετάφρασης της Στρατηγικής (Κεραμίδας, 2015: 23).

## **4. Παρουσίαση και αποτελέσματα της ανάλυσης**

Έχοντας αναπτύξει τη θεωρία και τη μεθοδολογία της εργασίας μας, προχωράμε στην κύρια ενότητά της, όπου θα εξεταστεί ενδελεχώς και αντιπαραβολικά το κείμενο των πέντε γλωσσικών εκδοχών της Στρατηγικής με

στόχο να αναλυθεί, κατά πρώτον, από τη σκοπιά της κοινωνιογλωσσολογίας, με έμφαση στα χαρακτηριστικά της Ευρωλέκτου, του πολιτικού λόγου και της συμπεριληπτικής γλώσσας (ενότ. 4.1.), και, κατά δεύτερον, από τη σκοπιά της κομβικής ορολογίας της (ενότ. 4.2.).

#### **4.1. Κοινωνιογλωσσολογικές συνέπειες**

Στην ενότητα αυτή θα ερευνηθεί κοινωνιογλωσσολογικά η Στρατηγική και η γλωσσική ποικιλία της Ευρωλέκτου στους τρεις άξονες της νομικής γλώσσας (υπό 1.), του κειμενικού είδους (υπό 2.) και της συμπεριληπτικής γλώσσας (υπό 3.) και θα σχολιαστεί εάν μπορούν να ευοδωθούν εντέλει οι στόχοι της με τις υφιστάμενες γλωσσικές επιλογές.

##### **1. Ευρώλεκτος**

Η νομική γλώσσα της Στρατηγικής (Ευρώλεκτος) είναι υβριδική, όπως άλλωστε και η ίδια η ΕΕ που συνυφαίνει και εναρμονίζει στη νομοθεσία της τις υποκείμενες νομικές παραδόσεις των κρατών μελών (Sosoni κ.ά., 2018: 170). Κατά τη μετάφραση νομικών κειμένων τηρούνται δύο είδη ισοδυναμίας: επικοινωνιακή ισοδυναμία (διαβίβαση της πρόθεσης του αρχικού συντάκτη) και νομική ισοδυναμία (ταυτότητα νοήματος μεταξύ του πρωτοτύπου και της μετάφρασης) (Sosoni, 2018: 190). Σκοπός της είναι η ακριβής και πιστή απόδοση του περιεχομένου του πρωτοτύπου και, ενώ υπάρχει περιθώριο δημιουργικότητας, αποτελεί υπέρβαση του μεταφραστικού καθήκοντος η εξάλειψη ασαφειών του πρωτοτύπου, είτε είναι σκόπιμες είτε όχι (Biel, 2007: 158).

Προχωρώντας στην κοινωνιογλωσσολογική ανάλυση της Στρατηγικής σε επίπεδο χρήστη, ασχολούμαστε αρχικά με τη γεωγραφική διάλεκτο που χρησιμοποιείται σε όλες τις γλωσσικές εκδοχές της Στρατηγικής, ήτοι τη νόρμα ή πρότυπη γλώσσα που ταυτίζεται και με τις αντίστοιχες πέντε επίσημες γλώσσες (Τσίγκου, 2020: 84). Η πρότυπη γλώσσα είναι μια κωδικοποιημένη και λεξικογραφημένη διάλεκτος και οι λέξεις που την απαρτίζουν καθορίζονται σύμφωνα με τη διακριτική ευχέρεια των κοινωνικών ομάδων με μόρφωση,

κοινωνικό κύρος και πολιτική εξουσία (Holmes, 2013: 78-79). Επομένως η γλώσσα της Στρατηγικής βρίσκεται εξ ορισμού σε απόσταση από πολλές από τις κοινότητες ΛΟΑΤΚΙ στις οποίες κυρίως απευθύνεται, οι οποίες έχουν βιώσει καταπίεση, εκφοβισμό και περιθωριοποίηση. Όπως αναφέρεται και στη Στρατηγική, το ποσοστό ΛΟΑΤΚΙ ατόμων που αισθάνθηκαν ότι υπέστησαν διακρίσεις ήταν 43% το 2019 και μόνο τέσσερα κράτη έχουν θεσπίσει διαδικασίες νομικής αναγνώρισης του φύλου χωρίς ιατρικές απαιτήσεις (σελ. 2 της Στρατηγικής). Εντούτοις, όπως βλέπουμε και στο παράδειγμα της Στρατηγικής, η πρότυπη γλώσσα μπορεί να διευρύνει το αποδεκτό της λεξιλόγιο όταν απευθύνεται σε ευρύτερες ομάδες και χρειάζεται να εκφράσει νέες λειτουργίες (Holmes, 2013: 141).

Σε επόμενο, και ειδικότερο, επίπεδο, βρίσκεται η Ευρώλεκτος ως προεχόντως νομική γλώσσα, με τα βασικά μορφοσυντακτικά, σημειωτικά και πραγματολογικά χαρακτηριστικά της εν λόγω κοινωνιολέκτου. Εν προκειμένω αξιοποιήθηκε κατά βάση το πόνημα των Sosoni, Kermanidis και Livas, για τον εντοπισμό κομβικών χαρακτηρισμών της ελληνικής Ευρωλέκτου με παραπομπή στην ελληνική εκδοχή της Στρατηγικής, και συγκεκριμένα (α) αυξημένη παρουσία ορολογίας, κυρίως νομικής (*θεμελιώδη δικαιώματα, διακρίσεις, ισότητα στην απασχόληση, νομοθετικές προτάσεις, κανονιστικό πλαίσιο, βέλτιστες πρακτικές, πλημμελής καταγγελία, ποινικοποιεί, ιδιωτική ζωή, ελεύθερη κυκλοφορία*) και έμφυλης, η οποία θα αναλυθεί στη σχετική ενότητα, (β) τυποποίηση (*πολυμορφία και ένταξη, συνεχής παρακολούθηση, συνέργεια, διάρρηξη, αμοιβαία αναγνώριση*), (γ) απολιθωμένες εκφράσεις (*επικείμενη ολοκληρωμένη στρατηγική, των εν λόγω αιτούντων, εν πλήρη γνώσει*) που αθέλητα παρεισφρέουν, αν και δεν προτιμώνται από την Ευρώλεκτο, σε αντίθεση με τις εκάστοτε νομικές γλώσσες των κρατών μελών, και (δ) γλωσσικές τελετουργίες (*σε συμμόρφωση με, συνάδει με, σε συνέχεια της, προβεί σε*) (Sosoni κ.ά., 2018: 170-171).

Πέραν αυτών, συναντούμε στο κείμενο στρατηγικές όπως κυριολεκτική και ακριβή απόδοση της διατύπωσης (*περιοχές απαλλαγμένες από ΛΟΑΤ, Μηχανισμός Προενταξιακής Βοήθειας, θα χαρακτηρίζονται από τον δέοντα σεβασμό*), αποφυγή γλωσσικής προσαρμογής και βερμπαλισμούς (*γεγονός με ενδεχόμενες επιπτώσεις στα δικαιώματα, εξακολουθεί να αποτελεί, θα*

εξακολουθήσει να ανταποκρίνεται άμεσα προκειμένου να προστατεύει, διασφάλιση της στήριξης της ισότητας, ολοένα και περισσότερο καταγγέλλουν), ασυνήθεις συμφράσεις (είναι ανάγκη τα κονδύλια της ΕΕ να συνεισφέρουν στην οικοδόμηση, βοηθά στην εξήγηση, ενθαρρύνονται να βασιστούν, εξακολουθεί να μην είναι ασφαλές να εκδηλώνουν, ενδυναμώνει όλους τους ανθρώπους να ευημερούν, ενισχύοντας την εστίασή της, βελτιώνοντας σημαντικά τη χρήση γλώσσας) υπερβολική χρήση μέλλοντα (τα κράτη μέλη θα ενθαρρυνθούν, η Επιτροπή θα στηρίξει/θα προωθήσει/θα δημοσιεύσει/θα δώσει το παράδειγμα/θα λάβει επίσης μέτρα), υπερβολική χρήση τροπικών ρημάτων και εκφράσεων (θα πρέπει να μπορούν να απολαμβάνουν, όπου ενδέχεται να διατρέχουν, μπορεί επίσης να αντιμετωπίσουν, μπορεί να μην είναι αναλογικές και, ενδεχομένως, να παραβιάζουν), μετοχή ενεστώτα λόγω του αγγλικού γερονδίου (επιδεικνύοντας αλληλεγγύη και ενισχύοντας την ανθεκτικότητα, παρέχοντας ειδικότερα... και βελτιώνοντας σημαντικά) (Sosoni κ.ά., 2018: 182-191).

Κατόπιν αντιπαράβολής της ελληνικής εκδοχής με τις υπόλοιπες, είναι εμφανή σημεία όπου οι βερμπαλισμοί της ελληνικής βαραίνουν και στις υπόλοιπες γλώσσες (γλώσσα συμπεριληπτική ως προς το φύλο/*langage neutre du point de vue du genre/alle Geschlechter einbeziehende Sprache/lenguaje neutro desde el punto de vista del género, διασφάλιση της στήριξης της ισότητας/asegurar el apoyo a la igualdad/garantir un soutien en faveur de l'égalité de traitement/Gewährleistung der Unterstützung der Gleichstellung*, θα εξακολουθήσει να ανταποκρίνεται άμεσα προκειμένου να προστατεύει/*will continue to offer a rapid response to protect/seguirá ofreciendo una respuesta rápida para proteger/ continuera à réagir rapidement pour protéger/ wird weiterhin rasch reagieren, um ... zu schützen*). Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις που οι ασυνήθεις συμφράσεις της ελληνικής δεν τονίζονται τόσο στις υπόλοιπες γλώσσες αλλά αμβλύνονται λόγω της γραμματικής τους και ιδίως της χρήσης λακωνικών τροπικών ρημάτων και απαρεμφάτων που αναγκαστικά αποδίδονται περιφραστικά ή με αλληλουχία ουσιαστικών στην ελληνική γλώσσα. Ακόμα και σε αυτές, οι σιδηρόδρομοι νοημάτων και ρημάτων, που σαφώς θα μπορούσαν να αποφευχθούν με μια φυσικότερη διαχείριση της γλώσσας, δυσχεραίνουν την

ανάγνωση και την κατανόηση από μη εξειδικευμένο αναγνωστικό κοινό (*είναι ανάγκη τα κονδύλια της ΕΕ να συνεισφέρουν στην οικοδόμηση/EU funds need to contribute to building/Los fondos de la UE deben contribuir a construir/ Il convient que les fonds de l'UE contribuent à l'édification/ Die EU-Mittel müssen zum Aufbau ... beitragen, εξακολουθεί να μην είναι ασφαλές να εκδηλώνουν/it is still unsafe to show/todavía es peligroso darse muestras/ il est encore dangereux de montrer/list es ... nach wie vor gefährlich, ... zu zeigen*).

Οι παραπάνω γλωσσικές επιλογές εξηγούνται με αναλογική εφαρμογή της θεωρίας του σκοπού της Christiane Nord. Σύμφωνα με την τυπολογία της, η πηγοκεντρική μετάφραση τεκμηριώνει μια επικοινωνιακή διάδραση μεταξύ ενός αποστολέα και ενός παραλήπτη. Με βάση τις οδηγίες της ανάθεσης (*translation brief*), κάθε μεταφραστής ή μεταφράστρια γεφυρώνει το πραγματολογικό κενό μεταξύ της πηγής και του στόχου και των χρονικών, χωρικών ή πολιτισμικών αποστάσεων. Προσαρμόζοντας τη θεωρία της, θα λέγαμε ότι οι συγκεκριμένες μεταφράσεις/γλωσσικές εκδοχές ακολουθούν μια ευρωκεντρική στρατηγική ξενοποίησης, μετακυλίνοντας στο αναγνωστικό κοινό τους το καθήκον να γεφυρώσει τυχόν κενά μεταξύ των περιστάσεων της πηγής (εν προκειμένω της ευρωρητορικής) και του στόχου (Nord, 2016: 31-33, 41). Η απόσταση μεταξύ των μεταφράσεων-γλωσσικών εκδοχών και του αναγνωστικού κοινού αυξάνεται περισσότερο στην περίπτωση των κειμένων της ΕΕ, καθώς εδώ η ανάθεση περιλαμβάνει μια πληθώρα συγκεκριμένων και αυστηρών οδηγιών (Οδηγοί συγγραφής και μετάφρασης κειμένων της ΕΕ) (Sosoni κ.ά., 2018: 174). Τυχόν συγγένειες με τις υφιστάμενες πολιτισμικές συμβάσεις των επιμέρους κρατών μελών αποφεύγονται ρητά, ούτως ώστε να διαφοροποιηθούν τα κείμενα της ΕΕ από τις εγχώριες πρακτικές, το αποτέλεσμα είναι όμως να εντοπίζονται συχνά εκφράσεις άτοπες, παράδοξες ή ασυνήθεις για την κουλτούρα στόχο (Koskinen, 2011: 294-295). Προκύπτει μια ξεκάθαρη αποστασιοποίηση της Στρατηγικής από τα ενδιαφερόμενα μέρη της στις εκάστοτε χώρες. Η γλώσσα της είναι εσωστρεφής, προσανατολισμένη στην εδραίωση του εννοιολογικού και θεσμικού πυρήνα της ΕΕ, ζητώντας από κάθε πολίτη της να την προσεγγίσει και να την κατανοήσει και όχι το αντίστροφο. Όλες οι γλωσσικές εκδοχές διέπονται από την ευρωκεντρική

στρατηγική και η διαδικασία επιλογής μεταφραστικών λύσεων είναι ενιαία βάσει της ανάθεσης, εν προκειμένω με σκοπό τη συντήρηση και την τεκμηρίωση όλων των ιδιοπολιτισμικών στοιχείων του περιεχομένου που θέλει να παρουσιάσει η ΕΕ με τη Στρατηγική (οιωνεί κείμενο πηγή).

Ο περιορισμός των προσωπικών επιλογών των επαγγελματιών της μετάφρασης, λόγω των αυστηρών οδηγιών ανάθεσης, έχει ως συμπληρωματική συνέπεια τη χαρακτηριστική απουσία ιδιολέκτου στα κείμενα της ΕΕ, μαζί και τη Στρατηγική (π.χ. *Το δίκαιο της ΕΕ που διασφαλίζει νομική προστασία κατά των διακρίσεων είναι καθοριστικής σημασίας για την προαγωγή της ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ, όπως είναι και η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης*). Γνωρίζουμε, ούτως ή άλλως, ότι η Ευρώλεκτος είναι ελεγχόμενη λόγω της συλλογικής διαδικασίας συγγραφής και μετάφρασης των κειμένων, συχνά από μη φυσικούς ομιλητές και ομιλήτριες (Sosoni κ.ά., 2018: 170). Εντούτοις, γίνεται δεκτό ότι υπάρχει και στην ΕΕ «διαφάνεια», σύμφωνα με τη θεωρία του Lawrence Venuti (Venuti στο Koskinen, 2011: 297), μόνο που γίνεται δεκτή με τροποποιήσεις. Σύμφωνα με τα είδη κειμένων και τις συλλογικές και πολυγλωσσικές διαδικασίες σύνταξης, δεν υποστηρίζεται η ιδέα μεμονωμένων προσώπων που συντάσσουν ή μεταφράζουν. Η διαφάνεια νοείται ως εσωτερική διαφάνεια που κατευθύνεται προς τα πρόσωπα που συντάσσουν τα προς μετάφραση κείμενα, με στόχο να συνειδητοποιήσουν και να λάβουν υπόψη τους ποικίλους παράγοντες που εμπεριέχει κάθε πολύγλωσση και σύνθετη μεταφραστική διαδικασία (Koskinen, 2011: 299). Συμπερασματικά, ωστόσο, και παρατηρώντας την αποστασιοποίηση που εκφράζεται με τη γλώσσα της Στρατηγικής, ιδίως για τα ευαίσθητα και σύγχρονα ζητήματα που διαμείβονται (π.χ. *Ο εξοβελισμός τους από την οικογενειακή εστία και οι διακρίσεις που αντιμετωπίζουν ως προς την πρόσβαση σε στέγαση είναι οι κύριες κινητήριες δυνάμεις που μπορούν να τους καταστήσουν άστεγους, ιδίως αν πρόκειται για νεαρά ΛΟΑΤΚΙ άτομα*), η ολοκληρωτική απαλοιφή του πρωτοτύπου, όπως υποστηρίζεται από την ΕΕ, σε αντίθεση με την κριτική εξέτασή του, πέραν του ότι υποσκάπτει την ακρίβεια και την αξιοπιστία της μετάφρασης ως επικοινωνιακού μέσου, παρασιωπά και τις γλωσσικές επιλογές που αυτή συνεπάγεται και είναι κρίσιμες εν προκειμένω για την αποδοχή του

περιεχομένου της, όπως θα αναλυθεί παρακάτω σχετικά με τη συμπεριληπτική γλώσσα (Leal, 2016: 13-14).

## 2. Κειμενικό είδος

Σύμφωνα με το μοντέλο ανάλυσης λόγου του Halliday, ο Jeremy Munday τονίζει ότι κάθε κείμενο επηρεάζεται από το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον εντός του οποίου λειτουργεί, με παράγοντες όπως τον χρόνο και τον τόπο παραγωγής του κειμένου, τις πολιτικές, ιστορικές και νομικές συνθήκες. Οι παράγοντες αυτοί είναι κεφαλαιώδεις για τη μετάφραση της ΕΕ, δεν είναι τυχαίο άλλωστε που ο Munday αναφέρεται ρητά σε αυτή, επισημαίνοντας την ανάγκη πρόσβασης των πολιτών σε όλες τις επίσημες γλώσσες των κρατών μελών της (Munday, 2016: 142-144). Με βάση το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον καθορίζεται σε δεύτερο επίπεδο το κειμενικό είδος κάθε κειμένου, σύμφωνα με τη βασική διάκριση της Katharina Reiss, μεταξύ πληροφοριακών, εκφραστικών και προτρεπτικών κειμένων (Munday, 2016: 115). Εν προκειμένω, η Στρατηγική αξιολογείται ως υβριδικό κειμενικό είδος, με στοιχεία πληροφοριακά (μετάδοση πληροφοριών και ενημέρωση, παρακάτω υπό Ι.) και προτρεπτικά (προτροπή για δράση του αναγνωστικού κοινού, αλλαγή πολιτικού προσανατολισμού και πολιτικός λόγος, παρακάτω υπό ΙΙ.) (Γραμμενίδης κ.ά., 2015: 50-51).

Ι. Ως πληροφοριακό κείμενο, η Στρατηγική βρίθει πληροφοριών, στατιστικών δεδομένων και αναλύσεων. Πυρήνας των διεκδικήσεων της στρατηγικής είναι η αξίωση ισότητας για κάθε άτομο εντός της ΕΕ. Το βασικό περιεχόμενο της Στρατηγικής στηρίζεται στις αρχές της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων και διαρθρώνεται σε τέσσερις πυλώνες. Πρώτος πυλώνας είναι η αντιμετώπιση των διακρίσεων κατά ΛΟΑΤΚΙ ατόμων σε κάθε είδους εκφάνσεις της ζωής, όπως η πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη, η προώθηση της ένταξης και της πολυμορφίας στην απασχόληση, η καταπολέμηση ανισοτήτων στην εκπαίδευση, την υγεία, τον πολιτισμό και τον αθλητισμό και, τέλος, η στήριξη των ΛΟΑΤΚΙ που αιτούνται διεθνή προστασία. Δεύτερος πυλώνας είναι η ασφάλεια των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, τόσο στον ιδιωτικό τους όσο και στον δημόσιο βίο. Εδώ περιλαμβάνεται η καταπολέμηση των εγκλημάτων και της

διαδεδομένης, ακόμα και σε κρατικό επίπεδο, ρητορικής μίσους και η επαύξηση της νομικής προστασίας των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων έναντι αυτών. Προασπίζεται επίσης η δυνατότητα καταγγελίας των εγκλημάτων αυτών, καθώς και η σωματική και ψυχική υγεία των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, με τη στηλίτευση και την απαγόρευση ιατροπονημένων πρακτικών και φερόμενων ως απαραίτητων επεμβάσεων με σκοπό την επιβολή ετεροκανονικών γενετήσιων προτύπων. Τρίτος πυλώνας είναι ο σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής των ΛΟΑΤΚΙ με τη διασφάλιση δικαιωμάτων που απορρέουν από οικογενειακές σχέσεις (γονεϊκότητα, γάμος, συμβίωση, κληρονομική διαδοχή), την απανταχού εντός της ΕΕ αναγνώριση των συναφών δικαστικών αποφάσεων και την αποφυγή διάρρηξης οικογενειακών σχέσεων, στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας που διασφαλίζει η ΕΕ στην επικράτειά της. Αναφέρεται, επίσης, το δικαίωμα αλλαγής του νομικού φύλου στο μοντέλο του προσωπικού αυτοπροσδιορισμού και η υλοποίηση προγραμμάτων χρηματοδότησης υπέρ μιας ισόνομης κοινωνίας. Τέλος, με τον τέταρτο πυλώνα, η ΕΕ επιδιώκει να ηγηθεί σε παγκόσμιο επίπεδο των προσπάθειών για την καταπολέμηση των διακρίσεων και τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ, λαμβάνοντας υπόψη τα ζητήματα αυτά στις διεθνείς σχέσεις της και κατά τη διαδικασία προσχώρησης υποψήφιων χωρών σε αυτή, στηρίζοντας σχετικά προγράμματα σε εθνικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο και θεσπίζοντας το απαραίτητο κανονιστικό πλαίσιο στο εσωτερικό της.

II. Προχωρώντας στην κριτική ανάλυση της Στρατηγικής ως προτρεπτικού κειμένου και πολιτικού λόγου, εκκινούμε από τον ορισμό του λόγου ως ποικιλότροπη αναπαράσταση της κοινωνικής ζωής, σύμφωνα με την προσέγγιση του Fairclough. Με αφετηρία μια σημειωτική θεώρηση της κοινωνικής ζωής, ο Fairclough προτείνει ότι κάθε λόγος που αρθρώνεται από έναν θεσμό παρουσιάζει με συγκεκριμένο τρόπο κάποιο ζήτημα, π.χ. τις ζωές φτωχών και μειονεκτούντων ατόμων, όπως εν προκειμένω, ανάλογα με τη θέση των κοινωνικών δρώντων. Η κυριαρχία διαπερνά, μεταξύ άλλων παραγόντων, αυτό το είδος αρθρωμένου λόγου, με σκοπό την επικράτηση συγκεκριμένης ρητορικής και τη νομιμοποίηση μιας συγκεκριμένης κοινής γνώμης. Το κείμενο της Στρατηγικής πληροί τα κριτήρια πολιτικού λόγου που εξωτερικεύεται από την Επιτροπή, υπερκρατικό θεσμό που

προάγει προφανώς τις θέσεις της, αποτελεί το σημειωτικό στοιχείο κοινωνικών γεγονότων, εν προκειμένω της αυξανόμενης διεκδίκησης ορατότητας και δικαιωμάτων για τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα, και δίνει έμφαση στην παραγωγική δραστηριότητα των κοινωνικών δρώντων, ως κομμάτι μιας σειράς σχετικών δημοσιεύσεων, νομοθετημάτων και μέτρων της ΕΕ (Fairclough, 2001: 4-5).

Πιο συγκεκριμένα, στο κείμενο της Στρατηγικής περικλείονται πολλές από τις πολυάριθμες δομές και στρατηγικές ενός πολιτικού κειμένου. Α) Όπως είδαμε και παραπάνω, η θεματική της Στρατηγικής είναι πολιτική, μνημονεύει ιδεολογίες και αρχές (βλ. στην ελληνική εκδοχή *ισότητα, ασφάλεια, ελευθερία, απαγόρευση διακρίσεων, θεμελιώδη δικαιώματα, νομική προστασία*), θεσμούς ευρωπαϊκούς (*Επιτροπή, Κοινοβούλιο, Συμβούλιο, Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων, Δικαστήριο της ΕΕ*) και διεθνείς (*Unesco, Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες*), επιφανή πρόσωπα (*Πρόεδρος της Επιτροπής, Ευρωπαϊά Επίτροπος Ισότητας*) και κοινωνικούς φορείς (*Ειδικό Ευρωβαρόμετρο, Erasmus+*), καθρεφτίζοντας τις αρχές της ΕΕ. Όπως συχνά γίνεται στον πολιτικό λόγο, άτομα που δεν ανήκουν στην ελίτ αναφέρονται ως θύματα, εδώ δε είναι ακόμα πιο έντονη η επισήμανση αφού είναι ταυτόχρονα τα ενδιαφερόμενα μα και θιγόμενα μέρη (*ευάλωτες ομάδες, εχθρικά περιβάλλοντα, μικρότερη κοινωνική αποδοχή, στιγματίζονται, άστεγους, πλέον περιθωριοποιημένων, εξιλαστήρια θύματα, υποεκπροσωπούμενες ομάδες*). Τέλος, σχεδιάζεται μια ευρεία γκάμα δράσεων γενικού, επίσημου και θεσμικού χαρακτήρα, με χάραξη πολιτικών και ρυθμιστικές πρωτοβουλίες (βλ. βασικές δράσεις της Επιτροπής στις σελ. 12-13, 17, 21, 24 και 27 της ελληνικής εκδοχής της Στρατηγικής) (van Dijk, 1997: 23-26). Β) Αξιοσημείωτη είναι η εκτεταμένη χρήση αντιθέσεων και δίπολων, με βασικότερη την αρνητική αναφορά του παρόντος και τη θετική του μέλλοντος (*διακρίσεις κατά ΛΟΑΤΚΙ ατόμων συνεχίζουν να υφίστανται, παρατηρείται επίσης μια ανησυχητική τάση αύξησης της συχνότητας περιστατικών κατά ΛΟΑΤΚΙ, εξακολουθούν να βιώνουν διακρίσεις κατά την πρόσληψη, σημειώνονται υψηλά ποσοστά έλλειψης στέγης ≠ Η Επιτροπή θα διασφαλίσει την αυστηρή εφαρμογή των δικαιωμάτων, Η Επιτροπή σχεδιάζει να*

*προτείνει ένα κανονιστικό πλαίσιο που θα αντιμετωπίζει ειδικά τις προκαταλήψεις, Η Επιτροπή θα δώσει το παράδειγμα ως εργοδότης), αφήνοντας μια προεκλογική γεύση με ευρείες υποσχέσεις και συστάσεις (van Dijk, 1997: 27). Ένα δεύτερο δίπολο προκύπτει μεταξύ της ΕΕ και των τρίτων κρατών που δεν προωθούν την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ (σε διάφορα μέρη του κόσμου η κατάσταση των ΛΟΑΤΚΙ εξακολουθεί να είναι επισφαλής, Η κατάσταση των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων διαφέρει επίσης σημαντικά μεταξύ των χωρών, Όσον αφορά τις υποψήφιες χώρες ή δυνάμει υποψήφιες χώρες ≠ Η ΕΕ θα προαγάγει τον ηγετικό της ρόλο παγκοσμίως, Η Επιτροπή θα ανταλλάξει βέλτιστες πρακτικές για την αντιμετώπιση των διακρίσεων και την προαγωγή των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ εκτός των συνόρων της ΕΕ). Με βάση τα χαρακτηριστικά του πολιτικού λόγου, τονίζονται κατ' επανάληψη τα θετικά διαβήματα της ΕΕ, ωστόσο υφέρπει ένα ακόμα δίπολο· η αντίθεση ανάμεσα στην ΕΕ και στα κράτη μέλη της. Οι δράσεις των οργάνων της ΕΕ ανάγονται στο μέλλον, ωστόσο οι στατιστικές και τα γεγονότα, με μικρά γράμματα στα γραφήματα ή στις υποσημειώσεις της Στρατηγικής (βλ. ιδίως υποσημειώσεις 20 και 21), είναι απόδειξη του τι πράγματι συμβαίνει στο εσωτερικό της (το ποσοστό των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων που αισθάνθηκαν ότι υπέστησαν διακρίσεις το 2019 ήταν 43%, έναντι 37% το 2012· Το 62% των ίντερσεξ ατόμων που απάντησαν στην έρευνα αισθάνθηκαν ότι υπέστησαν διακρίσεις εις βάρος τους τουλάχιστον σε έναν τομέα της ζωής τους κατά τους προηγούμενους 12 μήνες επειδή είναι ίντερσεξ· Το 51% των ίντερσεξ και το 48% των τρανς ατόμων, το 35% των λεσβιών και το 31% των ομοφυλόφιλων ανδρών ζουν σε νοικοκυριά που δυσκολεύονται να αντεπεξέλθουν στις οικονομικές υποχρεώσεις τους· Ποσοστό που εκτιμάται σε 25-40% των άστεγων νέων διαπιστώνεται ότι είναι ΛΟΑΤΚΙ), σημάδι ότι η πολυπόθητη ισότητα ουδόλως έχει κατακτηθεί στην επικράτειά της. Γ) Σύμφωνα με τους Γραμμενίδη κ.ά., τα μεταφορικά σχήματα αποτελούν βασικό συστατικό του πολιτικού λόγου, καθώς σχηματοποιούν ιδεολογίες και αρχές με οικείες και συναισθηματικά φορτισμένες εικόνες (Γραμμενίδης κ.ά., 2015: 159-160). Εντός της ΕΕ, οι μεταφορές (και η λεξιπλασία/νεολογία) λειτουργούν για την επεξήγηση της σύνθετης διάρθρωσης και οργάνωσής της (οικοδόμησης μιας Ένωσης ισότητας, ενότητα στην πολυμορφία, βασικούς πυλώνες του ευρωπαϊκού πυλώνα, οικοδομήσουμε πιο*

ισότιμες και φιλόξενες κοινωνίες). Η ΕΕ αναπαρίσταται ως οικοδόμημα, παραπέμποντας σε μια φανταστική εστία που στεγάζει και περιθάλλει, είναι δε τόσο θεμελιακή αυτή η μεταφορά που έχει επιλεχθεί ως τρίτος μεταξύ των τεσσάρων πυλώνων της Στρατηγικής (*Building LGBTIQ inclusive societies, bâtir des sociétés qui incluent les personnes LGBTIQ, Aufbau von Gesellschaften, die LGBTIQ einschließen, Οικοδόμηση κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς των ΛΟΑΤΚΙ, construir unas sociedades inclusivas para las personas LGBTIQ*). Δ) Η σύνταξη της Στρατηγικής είναι επίσης τυπική του πολιτικού λόγου, με την παρουσία προσωπικών αντωνυμιών που τονίζουν τη συσπείρωση της ΕΕ (*Η κοινωνική, πολιτική και οικονομική μας δύναμη απορρέει από την ενότητα στην πολυμορφία μας, μας έχουν βοηθήσει να οικοδομήσουμε, γινόμαστε μάρτυρες, δεν έχουν θέση στην Ένωσή μας*), συχνά με αξιοποίηση ενός δίπολου (*Η ΕΕ διεξάγει πολιτικό διάλογο με χώρες εταίρους*). Η χρήση παθητικής και ενεργητικής φωνής είναι μοιρασμένη, θα λέγαμε, αφού συχνότατα αποκρύπτεται το υποκείμενο της πρότασης όταν γίνεται λόγος για τα τρέχοντα προβλήματα και τα υπαίτια πρόσωπα (*Διακρίσεις κατά ΛΟΑΤΚΙ ατόμων συνεχίζουν να υφίστανται, κατηγορήθηκαν ακόμη και για τη διασπορά του ιού, παρατηρείται επίσης μια ανησυχητική τάση αύξησης της συχνότητας περιστατικών κατά ΛΟΑΤΚΙ, συχνά στιγματίζονται με αποτέλεσμα να γίνονται στόχοι διακρίσεων και εκφοβισμού, εξακολουθούν να βιώνουν διακρίσεις κατά την πρόσληψη*), ενώ πάντα αναγράφεται με ορίζοντα τις μελλοντικές δράσεις (*Η Επιτροπή θα διασφαλίσει την αυστηρή εφαρμογή των δικαιωμάτων, Έως το 2022 η Επιτροπή θα εισηγηθεί, Η Επιτροπή θα στηρίξει επίσης τα κράτη μέλη, Η Επιτροπή θα προωθήσει τη χρήση, Η Επιτροπή θα κοινοποιήσει τα αποτελέσματα*), σχηματίζοντας ένα ακόμα δίπολο (van Dijk, 1997: 33). Η Στρατηγική δεν είναι αμιγώς πολιτική, με την έννοια ενός λόγου από το βήμα κοινοβουλίου, ως εκ τούτου δεν υπάρχουν πολλά παραδοσιακά ρητορικά σχήματα, όπως μετωνυμίες, σχήματα λιτότητας ή υπερβολές. Η γλώσσα της είναι εξάλλου επίσημη και ελεγχόμενη, με τους στιλιστικούς περιορισμούς που έχουν αναφερθεί παραπάνω, και δεν επιτρέπονται πολλές γλαφυρότητες. Ας μην ξεχνάμε τον απαιτητικό κανόνα της ΕΕ για τη διατήρηση της ίδιας δομής των προτάσεων σε όλες τις γλωσσικές εκδοχές (Čvanoški, 2017: 67), από τον οποίο

βρέθηκαν μερικές ελάχιστες αποκλίσεις στην ισπανική (ενδεικτ. σελ. 5: *discriminación, y la crisis*, σελ. 7: *profesional. A este*, σελ. 9: *personas LGBTIQ, diseñando*) και τη γερμανική εκδοχή (ενδεικτ. σελ. 1: *LGBTI“ vor. Dies ist der*, σελ. 7: *erforderlich sind. Dazu* και *würde. Die Kommission*), προφανώς για τη φυσικότερη ροή της γλώσσας, χωρίς να θεωρείται κρίσιμη παρέκκλιση αφού η Στρατηγική δεν είναι νομοθέτημα. Περαιτέρω, έμμεση λειτουργία στην έμφαση σημαντικών νοημάτων έχει η διάρθρωση και δομή της Στρατηγικής, ο εννοιολογικός χωρισμός σε πυλώνες και υποενότητες, οι επικεφαλίδες, τα γραφήματα, ο τονισμός λέξεων και το μέγεθος της γραμματοσειράς, για την επίσταση της προσοχής του αναγνωστικού κοινού σε αξιοσημείωτο περιεχόμενο και για το ευανάγνωστο (van Dijk, 1997: 36). Ε) Ειδική μνεία πρέπει να γίνει στην έναρξη και τον επίλογο της Στρατηγικής, όπου εμφανίζονται περισσότερα ρητορικά στοιχεία. Η εναρκτήρια απεύθυνση της Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν, Προέδρου της Επιτροπής, προσανατολίζεται σε κάθε άτομο χωριστά και συνολικά ως λαό της Ευρώπης. Πρόδηλος σκοπός της εισαγωγής είναι η πειθώς, με σύντομες, κοφτές προτάσεις, ομολογίες της ιδεολογίας και των αρχών που προωθούνται, αλλά και μια αίσθηση ρυθμού με επαναλήψεις (*μιας Ένωσης, ο εαυτός σου*), αντιθέσεις (*δεν είναι η ιδεολογία σου. Είναι η ταυτότητά σου*) και υπερβολές (*και κανέναν, ποτέ, δεν*) (van Dijk, 1997: 34-35). Το ύφος των σύντομων προτάσεων της εισαγωγής ακολουθεί τις αρχές του πολιτικού κηρύγματος με σκοπό να διεγείρει το ακροατήριο μέσω του ρυθμού και να προωθήσει την έκφραση της κεντρικής ιδέας και έρχεται σε αντίθεση με το στεγνό και πληροφοριακό περιεχόμενο της Στρατηγικής (Alvarez, 1988: 341). Εξωτερίκευση συναισθημάτων έχουμε και στην τελευταία παράγραφο, από την οποία προκύπτει για μια ακόμα φορά μια αποφασιστικότητα και μια δέσμευση (*αντιβαίνουν στις θεμελιώδεις αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και πρέπει να εκλείψουν*), μια επίκληση στην ενότητα με ευχές και προτροπές για κοινές δράσεις (*Από κοινού, μπορούμε να εξαλείψουμε ... και να επιτύχουμε σαφή πρόοδο ... μια Ευρώπη στην οποία τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα, σε όλη την πολυμορφία...*). Τόσο ο επίλογος, ως υπόσχεση, όσο και η εισαγωγή, ως διαταγή, διαθέτουν επιτελεστικότητα και προσληκτική ισχύ και τονίζουν τη νομιμοποιητική και θεσμική πολιτική χροιά της Στρατηγικής (van Dijk, 1997: 36).

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η Στρατηγική είναι κατ' αρχήν το θεσμικό κείμενο μιας ελίτ εξουσίας. Από το περιεχόμενό της αναδύεται μια προσπάθεια κανονικοποίησης των ΛΟΑΤΚΙ, υπαγωγής τους στις κυρίαρχες κοινωνικές αξίες και νόρμες (ενσωμάτωση, οικογένεια, εργασία, επιχειρηματικότητα κ.λπ.). Εάν, ωστόσο, μόνος σκοπός της ευρωρητορικής είναι η μονοδιάστατη αφομοίωση της ταυτότητας και σεξουαλικότητας των ΛΟΑΤΚΙ, και ο ευπρεπισμός τους για τις ανάγκες του κράτους και του κεφαλαίου, τότε περιορίζεται η επιδιωκόμενη κοινωνική αλλαγή. Το κίνημα της γκέι και κουίρ απελευθέρωσης έχει ιστορικά αποτελέσει «εκρηκτικό παραπτόταμο» αντιρατσιστικών, αντιπολεμικών και φεμινιστικών κινημάτων που προσπάθησαν να αλληλοσυσχετιστούν, αλλά στη συνέχεια καταπιέστηκαν από τη μονοθεματική εστίαση στα γκέι (πλέον ΛΟΑΤΚΙ) δικαιώματα και την κανονιστικότητά τους. Το κίνημα των ΛΟΑΤΚΙ προσπάθησε να φωτίσει τρόπους αξιοποίησης της μη-κανονιστικότητας για επαναστατικές μετατοπίσεις στην κοινωνική τάξη, τρόπους πρόταξης της διεμφυλικής διαφοράς ως μοχλού για τον επαναπροσδιορισμό των πολιτικών προτύπων. Ενδεικτικά αναφέρεται το δικαίωμα στον γάμο και τη καταχωρισμένη συμβίωση ως συρρίκνωση των εναλλακτικών μορφών συντροφικότητας που είχαν προταθεί από το κίνημα των ΛΟΑΤΚΙ κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970 (Ferguson, 2021: 33, 38, 40-41, 67). Στη Στρατηγική απλά προκηρύσσεται η ανάγκη βελτίωσης της ζωής των ΛΟΑΤΚΙ, πουθενά δεν αναφέρεται όμως ποια πρόσωπα είναι αυτά που την προσβάλλουν. Ποια πρόσωπα και ποιοι θεσμοί στηρίζουν, επιτρέπουν ή ανέχονται τον κοινωνικό αποκλεισμό των ΛΟΑΤΚΙ, τον στιγματισμό τους στο σχολικό περιβάλλον, στην εργασία, στην υγεία και στη δημόσια σφαίρα; Αφενός αναφέρεται ότι τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα δεν νοιώθουν ασφάλεια να καταγγείλουν την κακοποίησή τους στις αστυνομικές αρχές (σελ. 2 της Στρατηγικής) και αφετέρου παρουσιάζεται ένα μόνιμο ασφαλές περιβάλλον για την καταγγελία εγκλημάτων με την άνευ ετέρου θέσπιση γραφείων ουράνιου τόξου (σελ. 16 της Στρατηγικής). Ποιο το νόημα της κατάφασης ενός ιδανικού μέλλοντος εάν συγκαλύπτονται τα αίτια του ζοφερού παρόντος; Παρατηρείται μια προσπάθεια αποπολιτικοποίησης και πειθάρχησης της προοδευτικής σκέψης και δράσης που έχει χαρακτηρίσει κουίρ κινήματα τα

οποία επεδίωκαν να υπερβούν τους θεσμούς και να αναγάγουν τις διεκδικήσεις τους σε γενικότερες αξιώσεις κατά της κοινωνικής αδικίας, με την αποκλιμάκωσή τους στον ιδιωτικό τομέα (Ferguson, 2021: 78). Η αύξηση της απόδοσης των στοιχείων του ενεργητικού και της παραγωγικότητας και η προώθηση της επιχειρηματικότητας (σελ. 8-9 της Στρατηγικής) δεν συνδέονται με την περιστολή των ανθρώπινων δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ ούτε βοηθούν στην ουσιαστική μετατόπιση της κοινωνίας. Εξάλλου, άφθονα νομοθετήματα έχουν θεσπιστεί από την ΕΕ σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα θύματα και τις διακρίσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν αναλογικά, τόσο νομοθετικά όσο και νομολογιακά, για τη διασφάλιση κάθε θιγόμενου προσώπου (βλ. ενδεικτ. *Το 2008 η Επιτροπή υπέβαλε πρόταση οδηγίας για την ίση μεταχείριση*, σελ. 7 της Στρατηγικής· *Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αν και η ΕΕ έχει θεσπίσει νομοθεσία που ποινικοποιεί το έγκλημα μίσους και τη ρητορική μίσους που βασίζονται στον ρατσισμό*, σελ. 15 της Στρατηγικής). Σε μια ιδανική κοινωνία, θα αρκούσε το άρθρο 2 εδ. 1 της [ΣΕΕ](#), σύμφωνα με το οποίο:

Η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες.

Η συσκότιση ή γνωστοποίηση συγκεκριμένων γεγονότων και καταστάσεων μέσω των λέξεων αποκαλύπτει πολλά σχετικά με το πολιτικό πλαίσιο που βρίσκεται πίσω από τις γλαφυρές ρητορικές. Κάθε πρακτική του λόγου ενδύεται μια ιδεολογία για τη διατήρηση ή την υπονόμηση σχέσεων εξουσίας (Fairclough στο Harvey, 2014: 44). Αυτό που έχει σημασία είναι ασφαλώς το εύρος της εκπροσώπησης και της πρόσβασης των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων στον πολιτικό και δημόσιο λόγο, στα μέσα ενημέρωσης, καθώς ο έλεγχος του δημόσιου λόγου συνεπάγεται τον έλεγχο της κοινής γνώμης (van Dijk, 1997: 40, 43-44). Γνωρίζουμε ότι στην Ελλάδα, παρά την προσφάτως προβαλλόμενη εικονοποιία ενός πολύχρωμου τοπίου, η κοινωνία δεν στηρίζει άξαφνα σύσσωμη τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα, αφού συνεχίζουν να καταπιέζονται και να υποτιμούνται καθημερινά, ιδιωτικά και

δημόσια. Η ορατότητα των ΛΟΑΤΚΙ στον ελληνικό δημόσιο λόγο είναι ακροθιγής και αφορά συγκεκριμένες εκδοχές της ζωής, όπως η αποδοχή της κατανάλωσης για την ευτυχία, η αποδοχή κάποιου σχήματος γάμου και πυρηνικής οικογένειας και η αποδοχή των εγκαθιδρυμένων κοινωνικών ιεραρχήσεων, εναρμονίζοντας την αναδυόμενη ομοκανονικότητα με την κυρίαρχη ετεροκανονικότητα (Ferguson, 2021: 17).

### 3. Συμπεριληπτική γλώσσα

Για την εξέταση των γλωσσικών εκδοχών της Στρατηγικής από τη σκοπιά της έμφυλης/ουδέτερης/συμπεριληπτικής γλώσσας, σημαντικές είναι οι οδηγίες της ΕΕ για την *Ουδέτερη ως προς το Φύλο Γλώσσα* (εφεξής Οδηγίες) που εκδόθηκαν αρχικά το 2008, ενημερώθηκαν το 2018 και διατίθενται σε όλες τις γλώσσες της εργασίας μας<sup>1</sup>. Οι Οδηγίες αφορούν έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, επομένως τυπικά δεν αφορούν τη Στρατηγική, αλλά είναι το μόνο υποβοηθητικό έγγραφο της ΕΕ που εντοπίστηκε για το ζήτημα αυτό και περιέχει ειδικότερες ρυθμίσεις στις πέντε γλώσσες, αφού στο Διοργανικό [εγχειρίδιο](#) σύνταξης κειμένων μερικές σύντομες οδηγίες για τη χρήση ουδέτερης γλώσσας περιλαμβάνονται μόνο στην αγγλική εκδοχή (σελ. 156-157). Στις Οδηγίες αυτές παρατίθεται και ένας ορισμός (βλ. ελληνική εκδοχή):

Η ουδέτερη ως προς το φύλο γλώσσα είναι ένας γενικός όρος ο οποίος καλύπτει τη χρήση μη σεξιστικής γλώσσας, συμπεριληπτικής γλώσσας ή δίκαιης ως προς το φύλο γλώσσας. Σκοπός της ουδέτερης ως προς το φύλο γλώσσας είναι να αποφεύγονται επιλογές λέξεων στις οποίες μπορεί να αποδοθεί χαρακτήρας προκατάληψης, διάκρισης ή απαξίωσης, επειδή υπονοούν ότι ένα βιολογικό ή κοινωνικό φύλο είναι ο κανόνας. Η χρήση δίκαιης και συμπεριληπτικής ως προς το φύλο γλώσσας συντελεί επίσης στη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων, προάγει την κοινωνική αλλαγή και συμβάλλει στην επίτευξη ισότητας των φύλων.

<sup>1</sup> Στην [αγγλική](#), [γαλλική](#), [γερμανική](#), [ελληνική](#) και [ισπανική](#) γλώσσα.

Αναλύεται, περαιτέρω, μια σειρά προσεγγίσεων, συστάσεων και λύσεων για την κατά το δυνατόν ευρύτερη χρήση ουδέτερης γλώσσας στο Κοινοβούλιο. Οι δύο βασικότερες προσεγγίσεις είναι η αποφυγή αναφορών στα φύλα με την προσαρμογή του κειμένου ή η χρήση ουδέτερων όρων. Συμφωνούμε ακράδαντα με τις πολιτικές διακηρύξεις των Οδηγιών ότι «η γλώσσα αντανακλά και επηρεάζει δυναμικά νοοτροπίες, συμπεριφορές και αντιλήψεις». Υπερθεματίζεται εδώ και πολλά χρόνια ότι η γλώσσα (στον βαθμό που μας επιτρέπεται μετωνυμικά να της καταλογίσουμε το οτιδήποτε, δεδομένου ότι η ανάλυση του ποια πρόσωπα τη διαμορφώνουν και την ελέγχουν, ή τουλάχιστον το προσπαθούν, είναι αντικείμενο χωριστής εργασίας), η γλώσσα, λοιπόν, δεν είναι άμοιρη ευθυνών, καθώς καλύπτει και σφραγίζει το ανθρώπινο σώμα με δεσμίδες πραγματικότητας που δεν αποβάλλονται εύκολα. Όλες οι έμφυλες κατηγοριοποιήσεις, ακόμα και η έννοια του βιολογικού φύλου, είναι κοινωνικές και πολιτικές, φυσικοποιημένες αλλά όχι φυσικές. Με βάση τις παλαιότερες και σύγχρονες διεκδικήσεις του φεμινισμού και των ΛΟΑΤΚΙ, εκτιμούμε ότι ακόμα και σήμερα, ενώ συνεχώς εμπλουτίζεται το φάσμα του φύλου στο ακρώνυμο των ΛΟΑΤΚΙ, επικρατών κατά γενική ομολογία είναι ο «στρέιτ νους», έκδηλος στον επιστημονικό λόγο, και ενδόμυχα καταπιεστικός, καθώς το ομιλούν υποκείμενο δίνει πάντα μια αίσθηση ετεροφυλοφιλίας (Butler, 2009: 154-155).

Η διαπίστωση αυτή προκύπτει από την εξέταση του ίδιου του περιεχόμενου των Οδηγιών: Α) Καθ' όλη τη διάρκεια του κειμένου, η σκοπούμενη χρήση συμπεριληπτικής γλώσσας πλήττεται βάνανυσα με γενικότατες επιφυλάξεις (διατήρηση της πιστότητας και ακρίβειας του περιεχομένου των πρωτοτύπων στην εκάστοτε γλώσσα/σελ. 4· ανάγκη για σαφήνεια, τυπικές απαιτήσεις για απλότητα και συνεκτικότητα στη νομοθεσία/σελ. 6· αναγνωσιμότητα του κειμένου/σελ. 7). Παρά ταύτα, η αρχή της απόλυτης αυθεντίας του πρωτοτύπου και του προκαθορισμού μιας μετάφρασης σύμφωνα με τις προσδοκίες και τις υποψίες ενός δεδομένου πολιτισμικού συστήματος έχει κατακριθεί εδώ και πολύ καιρό. Η στείρα μετάφραση που επικεντρώνεται στις γραμματικές διαφορές και τις λεξιλογικές λεπτομέρειες, αντί να αναδύεται μέσα από ιδεολογίες και θεσμούς, πολιτισμική αναπαράσταση και σχέσεις εξουσίας ως σύνθετη και ενεργή

πολιτισμική διαπραγμάτευση, είναι αναχρονιστική και κρίνεται αταβιστική η επικέντρωση της ΕΕ σε ένα φαντασιακό πρωτότυπο (ούτως ή άλλως «εξαφανισμένο» στους κόλπους της), υποχωρώντας εκεί όπου θα έπρεπε να πρωτοπορήσει. Δεν είναι κατανοητές οι αξιώσεις ισότητας, εάν η μετάφραση είναι ακόμα αόρατη, εάν διαιωνίζονται οι σχέσεις υποτέλειας που προσδοκά να άρει το κείμενο αυτό (Martín, 2014: 28-30). Β) Μια δεύτερη παρατήρηση για τις Οδηγίες είναι η ανυπαρξία οποιασδήποτε απόπειρας αμφισβήτησης των δεδομένων γραμματικών κανόνων. Όπως αναφέρεται στη σελ. 5 «Αυτή η τάση για χρήση ουδέτερων ως προς το φύλο λέξεων έχει οδηγήσει στην εξαφάνιση παλαιότερων θηλυκών τύπων, ενώ ο παλαιός αρσενικός τύπος ισχύει πλέον και για τα δύο φύλα (π.χ. actor αντί για actress)». Στη σελ. 7 διαβάζουμε επίσης ότι πολλές τυπικές εκφράσεις (π.χ. statesmen, wise men) μπορούν να αποκτήσουν ουδέτερο ως προς το φύλο χαρακτήρα «με τη βοήθεια μεγαλύτερης ευαισθητοποίησης», επομένως απλά θα γίνει αποδεκτό ότι στους άντρες περιλαμβάνονται και όλα τα άλλα υποκείμενα. Ποια είναι τότε η αλλαγή; Οι έμφυλες ανισορροπίες δεν πρόκειται να αλλάξουν, εάν απλά επαναλαμβάνονται οι τυπικοί κανόνες σχετικά με την υπεροχή του αρσενικού που βαφτίζεται ως ουδέτερος τύπος. Το γνωρίζουμε ήδη ότι σε πολλές γλώσσες το αρσενικό γένος παρουσιάζεται ως «αποχαρακτηρισμένος» τύπος, σαν την απλή μορφή μιας λέξης που μπορεί να χρησιμοποιηθεί γενικά και ουδέτερα. Έχουν υπάρξει πιο μεγαλόπνοες σκέψεις για ριζικές αλλαγές και προσθήκες στη γραμματική με σκοπό την άρση της πρωτοκαθεδρίας του αρσενικού έναντι του θηλυκού (Simon, 1996: 17-18). Ενδεικτικά αναφέρουμε το έργο της Μονίκ Βιτίγκ που πειραματίστηκε σε λογοτεχνικά έργα με αντωνυμίες και εξάλειψε κάθε αναφορά του «αυτοί», κάνοντας το «αυτές» να αντιπροσωπεύει το καθολικό (Butler, 2009: 159). Είναι σαφές ότι η ΕΕ δεν ενδιαφέρεται να προτείνει αλλαγές, κρίνοντας ως δεδομένο ότι είναι «σχεδόν αδύνατο, από λεξικολογική άποψη να δημιουργηθούν ευρέως αποδεκτοί ουδέτεροι ως προς το φύλο τύποι από υπάρχουσες λέξεις» (σελ. 5). Ωστόσο, προσφάτως στη γαλλική γλώσσα εισάχθηκε επίσημα η προσωπική αντωνυμία [iel](#) για να δηλώνεται ένα πρόσωπο ανεξάρτητα από το φύλο του και συμπεριλήφθηκε

στα λήμματα του σημαντικού γαλλικού λεξικού [Robert](#), μια έμπρακτη απόδειξη ότι καμία γλωσσική αλλαγή δεν είναι ανέφικτη, μόνο ανεπίτρεπτη.

Οι δυσκαμψίες της ΕΕ όσον αφορά το ζήτημα του φύλου σε γλωσσικό επίπεδο προκύπτουν και από τις υπό εξέταση γλωσσικές εκδοχές της Στρατηγικής. Στην ελληνική εκδοχή εντοπίζονται πλείστες όσες περιπτώσεις όπου χρησιμοποιείται το αρσενικό γραμματικό γένος ως καθολικός τύπος (για να καταδείξουμε την εξαιρετικά έντονη παρουσία του αρσενικού σε ένα θεωρητικά ουδέτερο κείμενο, παραθέτουμε μόνο τις περιπτώσεις μέχρι τη σελίδα 5 από τις 28 σελίδες της ελληνικής εκδοχής: *μπορεί ο καθένας να είναι ο εαυτός του και να αγαπάει όποιον θέλει, Καθένας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει, ομοφυλόφιλους, αμφιφυλόφιλους, Ορισμένοι δεν αισθάνονται ασφαλείς, στους πιο ευάλωτους, οι νεαροί ΛΟΑΤΚΙ, Πολλοί αντιμετωπίζουν, τους καταστήσουν άστεγους, τους επαγγελματίες της υγείας, Όσοι έχουν αναπηρίες, είναι ηλικιωμένοι, μετανάστες, είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι σε διακρίσεις*). Περαιτέρω, δεν βρέθηκε ούτε μία περίπτωση παραθετικής χρήσης του αρσενικού και του θηλυκού γραμματικού γένους (*εργαζόμενοι, μετανάστες*), μάλλον για τη διαφύλαξη της «αναγνωσιμότητας» και της «σαφήνειας». Η αποχαρακτηρισμένη χρήση του αρσενικού ως καθολικού γένους απαντάται και στην ισπανική εκδοχή (*todos podamos, Todos en la Unión Europea, aquellos, los niños y jóvenes LGBTIQ, así como los hijos, los estudiantes*). Ωστόσο, χρησιμοποιείται κάπως συχνότερα ο όρος ΛΟΑΤΚΙ άτομα (*las personas LGBTIQ*) και οι γραμματικοί τύποι που τα αφορούν είναι θηλυκοί λόγω της γραμματικής έλξης (*ellas mismas, muchas tienen dificultades*), χωρίς να παρεισδύει το γενικό αρσενικό. Τέλος, ούτε εδώ ανακαλύφθηκε περίπτωση χρήσης αρσενικού και θηλυκού (*ciudadanos, los solicitantes*). Στη γαλλική εκδοχή είναι ελάχιστες οι περιπτώσεις που το κείμενο καταφεύγει στο αρσενικό, είναι, όμως, αντίστοιχες με την προσέγγιση και των δύο παραπάνω εκδοχών στα ίδια σημεία, γεγονός που αποδεικνύει την ύπαρξη οδηγιών της ΕΕ για τη διέξοδο του αρσενικού σε ανάλογες περιπτώσεις (*les migrants, les employés*). Πιστή στην παράδοση της Γερμανίας να αναγράφει παντού τόσο το αρσενικό όσο και το θηλυκό γένος, μη φοβούμενη τα εκτενή κείμενα (ίσως επειδή κάθε γερμανικό κείμενο είναι συγκριτικά με άλλες γλώσσες

εκτενές χάρη στην αναλυτικότητα και την επιστημονικότητα της γλώσσας), η γερμανική εκδοχή της Στρατηγικής τηρεί σχεδόν απαρέγκλιτα τους κανόνες είτε της ουδέτερης γλώσσας με τη συνεπή χρήση του ΛΟΑΤΚΙ ατόμου/*die LGBTIQ-Person*, του ανθρώπου/*der Mensch* και άλλων εναλλακτικών (*LGBTIQ-Kinder und -Jugendliche, bei jungen LGBTIQ-Personen, jungen Menschen, Angehörigen der Gesundheitsberufe*) είτε της συμπεριληπτικής γλώσσας (*Schülerinnen und Schüler, aller Bürgerinnen und Bürger*), εκεί όπου παρουσιάζονται προβλήματα σε προηγούμενες εκδοχές. Ακόμα και εδώ όμως διαφεύγουν, κατ' εξαίρεση, μεμονωμένα σημεία, πάντα στο αρσενικό (*Dolmetschern, EU-Bürger*). Αφήσαμε την αγγλική εκδοχή για το τέλος, επειδή εδώ δεν εμφανίζονται προβλήματα. Η ίδια η γραμματική της αγγλικής προσφέρεται για την ουδέτερη γλώσσα με την απουσία γραμματικών γενών και καταλήξεων σε πολλές περιπτώσεις και τα περισσότερα σημεία που επισημάνθηκαν παραπάνω για τις υπόλοιπες γλωσσικές εκδοχές είναι εδώ ουδέτερα (*children and young people, homeless, health professionals, elderly, migrants*). Μόνο στην υποσημείωση 62 υπάρχει μια περίπτωση συμπεριληπτικής γλώσσας (*to whom he or she is married*), ακόμα κι εδώ βέβαια θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί η αντωνυμία *they* για να ληφθεί υπόψη όλο το φάσμα των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων. Έχουν, πάντως, υπάρξει κριτικές περί έμφυλης ανισορροπίας ακόμα και για μια γλώσσα τόσο δεκτική όσο η αγγλική, όπου πολλές φορές το ουδέτερο είναι απλά το αρσενικό που έχει αφομοιώσει και εξαφανίσει το θηλυκό (πρβλ. την ακμή, παρακμή και επαναδιεκδίκηση της *translatress* στο Simon, 1996: 43 επ.).

Οφείλουμε να αφιερώσουμε και από τη σκοπιά της συμπεριληπτικής γλώσσας μια ειδική επισήμανση στο εναρκτήριο λάκτισμα της Στρατηγικής, τη σύντομη απεύθυνση της Προέδρου. Είναι ίσως το μοναδικό σημείο της Στρατηγικής όπου βλέπουμε ευρύτερες αποκλίσεις στη μετάφραση των πέντε γλωσσικών εκδοχών. Στην ελληνική (*Δεν θα επαναπαυτώ ≠ Διότι το να είσαι ο εαυτός σου*), την αγγλική (*I will not rest ≠ Because being yourself*) και την ισπανική (*No descansaré ≠ Porque ser tú mismo*) εκδοχή υπάρχει ένα δίπολο που συνενώνει μάλλον παρά διαχωρίζει την Πρόεδρο και κάθε άτομο που διαβάζει τη Στρατηγική με την αντιπαράθεση πρώτου και δεύτερου ενικού προσώπου, τονίζοντας την ανθρώπινη διάσταση της ισότητας. Στη γερμανική εκδοχή

αποφεύγεται κάθε συγκεκριμένη απεύθυνση με τη χρήση απρόσωπης έκφρασης και απαρεμφάτου (*Ich kenne kein Pardon ≠ Man selbst zu sein*). Στη γαλλική, επιλέγεται και η χρήση απρόσωπης έκφρασης και απαρεμφάτου, υπάρχει όμως και πάλι δίπολο, εδώ μεταξύ πρώτου και δεύτερου πληθυντικού, προσδίδοντας μια οικουμενικότητα στις προσπάθειες (*Nous ne ménagerons ≠ vous pouvez être qui vous êtes, Parce qu'être soi-même*). Ανάλογες αποκλίσεις εντοπίζονται και στον τίτλο, με τη χρήση απρόσωπων τύπων στη γαλλική (*LIBRE D'ÊTRE SOI-MÊME DANS L'UE*) και τη γερμανική εκδοχή (*IN DER EU MAN SELBST SEIN DÜRFEN*), τη χρήση δεύτερου προσώπου στην αγγλική (*FREE TO BE YOURSELF IN THE EU*) και τη χρήση αρσενικών τύπων στην ισπανική (*LIBERTAD PARA SER UNO MISMO EN LA UE*) και την ελληνική (*ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΘΕΝΑ ΝΑ ΕΙΝΑΙ Ο ΕΑΥΤΟΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΕ*). Όπως θα αναλυθεί και στη συνέχεια, δεν στερούνται σημασίας οι συγκεκριμένες γλωσσικές αποφάσεις, είναι μάλλον ακόμα πιο ενδεικτικές της πραγματικής άποψης της ΕΕ στο ζήτημα της ουδέτερης ή συμπεριληπτικής γλώσσας, ιδίως διότι στον πρόλογο φαίνεται να υπάρχει μεγαλύτερη ελευθερία έκφρασης και θα μπορούσαν να έχουν αναζητηθεί άλλες λύσεις. Σε κάθε γλωσσική εκδοχή μεταβάλλεται η αίσθηση που αποκομίζει το αναγνωστικό κοινό από την εισαγωγή και διαφαίνεται ποια η αποδοχή και η σημασία της συμπεριληπτικότητας για κάθε επίσημη γλώσσα (π.χ. μεγαλύτερη καθιέρωση της συμπεριληπτικής γλώσσας στη γερμανική σε σύγκριση την ελληνική γλωσσική πραγματικότητα).

Η προσέγγιση της Στρατηγικής συνάδει και με τον ενημερωμένο [Οδηγό](#) του έτους 2021 για τη σύνταξη, τη μετάφραση και την αναθεώρηση των νομικών εγγράφων και των λοιπών πράξεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ισχύει ειδικά για την ελληνική γλώσσα. Στην πρόσθετη ενότητα 3. Προσαρμοστικές παρεμβάσεις με την ευκαιρία της έκδοσης του Οδηγού υπό μορφή βιβλίου (σελ. 26-33 του οδηγού) περιλαμβάνεται ένας ακόμα ορισμός της συμπεριληπτικής ή πολυδεκτικής επικοινωνίας και γλώσσας ως:

...επικοινωνίας και γλώσσας η οποία, αφενός, είναι ουδέτερη ως προς το φύλο και, αφετέρου, αντιμετωπίζει με προσεκτικό τρόπο και με σεβασμό τις ευαισθησίες ατόμων που ανήκουν σε συγκεκριμένες κοινωνικές, εθνοτικές,

φυλετικές ή άλλες ομάδες, π.χ. άτομα με αναπηρία, ΛΟΑΤΚΙ+, άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, εθνοτικές ή φυλετικές μειονότητες κ.λπ.

Και στον Οδηγό, βέβαια, επεξηγείται ακριβώς παρακάτω ότι η χρήση αρσενικού γένους στον ίδιο τον Οδηγό περιλαμβάνει και τα αντίστοιχα πρόσωπα του θηλυκού γένους. Εν ολίγοις, ούτε καν το κείμενο του ίδιου του Οδηγού θεωρήθηκε σκόπιμο να διορθωθεί, απλά αναφέρεται ότι η «παλαιόθεν καθιερωμένη στη γλώσσα μας χρήση του αρσενικού ως περιεκτικού γένους δεν θεωρείται πλέον, σε πολλές περιπτώσεις, επικοινωνιακά –αλλά και ουσιαστικά– ενδεδειγμένη» (σελ. 26 του οδηγού). Παρακάτω επισημαίνεται ότι «πρόκειται για εξελισσόμενο και ευαίσθητο τομέα της γλώσσας» (σελ. 27) και τονίζεται ότι «η μέριμνα για συμπεριληπτικότητα επιδιώκεται στο μέτρο του ουσιαστικά και νομοτεχνικά αναγκαίου και εφικτού ... οι σχετικές οδηγίες δεν καλύπτουν τη νομοθεσία της ΕΕ ... η νομοθεσία δεν προσφέρεται για ορισμένες συντακτικές λύσεις που αποσκοπούν στην εξασφάλιση ουδετερότητας ως προς το φύλο και που ενδεχομένως δημιουργούν ασάφεια ως προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το κείμενο (όπως η εναλλαγή του αρσενικού και του θηλυκού τύπου αντί για τη χρήση του γενικού τύπου της αντωνυμίας ή η χρήση μόνο του θηλυκού τύπου σε ορισμένα έγγραφα και μόνο του αρσενικού σε άλλα)» (σελ. 27-28). Τέλος, διαιωνίζεται η αντιμετώπιση «σημαδεμένων» θηλυκών τύπων για επαγγέλματα ως υποτιμητικών, ενώ οι θεωρούνται καθιερωμένοι οι αρσενικοί τύποι που χρησιμοποιούνται και για γυναίκες ως «επίκοινοι» (π.χ. *αστυνομικίνα, δημαρχίνα, εμπόρισσα* σε αντιδιαστολή με *γραμματέας, εισαγγελέας, διερμηνέας*· σελ. 31-32).

Βλέπουμε εδώ την ΕΕ να διατηρεί το στεγανό ότι το γραμματικό γένος έχει συμβολικό νόημα, όταν χρησιμοποιείται για να τονίσει καταβολές και έμφυλες ιδιότητες όρων. Ενώ συχνά επισημαίνεται ότι τα φύλα (γένη) της γλώσσας είναι μια απλή σύμβαση, είναι σαφές ότι διαθέτουν έναν ισχυρό φαντασιακό ρόλο και μέσω αυτών καταδεικνύονται «αρσενικές» και «θηλυκές» αντιθετικές έννοιες, όπως η δύναμη και η αδυναμία, η ενεργητικότητα και η παθητικότητα (Simon, 1996: 16-17). Κρίνουμε ότι παρόλο που στην ΕΕ κηρύσσονται κάποιες τυπικές προσπάθειες

συμπεριληπτικότητας, στην πράξη συνεχίζει ακάθεκτη την πορεία της η ταύτιση του αρσενικού με το καθολικό και το «μη έμφυλο», στερώντας τελικά από κάθε άλλο «ιδιαιτέρο» ομιλούν υποκείμενο τη δυνατότητα να μιλά σε πρώτο ενικό αλλά και το προνόμιο να εγκαθιδρύει έναν κυρίαρχο εαυτό, να ασκεί τη γλώσσα καταφάσκοντας την υποκειμενικότητά του (Butler, 2009: 154-155). Παρόλο που τόσο στη Στρατηγική όσο και στα δύο υποβοηθητικά κείμενα της ΕΕ (Οδηγίες και Οδηγός του 2021) εκφράζεται αλληλεγγύη, η έμφυλη ταυτότητα που αποπνέουν είναι ετεροφυλοφιλική και μάλλον υπερασπίζονται (μουδιασμένα πλέον) τις υπάρχουσες νόρμες παρά τις αμφισβητούν. Αυτό είναι προφανές όμως για πρόσωπα που δεν εντάσσονται σε τυπικές κατηγορίες φύλου και θα τα διαβάσουν. Με την ασταμάτητη χρήση αρσενικού γένους ακόμα και σε κείμενα που συζητούν το ζήτημα του φύλου, αλλά και την παρείσφρηση «αρσενικών» λαθών ή αβλεψιών, προκύπτει ότι το πρόσωπο που γράφει ή μεταφράζει ενεργεί (ή αναγκάζεται λόγω των αυστηρών οδηγιών να ενεργήσει) από ετεροφυλόφιλη σκοπιά, αφήνοντας στο περιθώριο και την εξαίρεση κάθε διαφοροποιημένη έκφραση (Holmes, 2013: 321-322).

Όπως αναλύθηκε παραπάνω, αναφορικά με τις πολιτικοκοινωνικές συνδέσεις και εκδηλώσεις του λόγου σύμφωνα με τον Fairclough, κάθε κείμενο είναι ένα γεγονός και, ιδωμένο διαδραστικά και διαλογικά, μπορεί να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των ατόμων που το διαβάζουν ή και όχι. Έτσι και η μετάφραση έχει έναν ορίζοντα προσδοκιών και αποδοχής, καθώς προσπαθεί να προσαρμοστεί στις νόρμες και τις ιδεολογίες της εκάστοτε γλωσσικής κουλτούρας. Πολλές φορές, όμως, δεν διατίθεται η απαραίτητη μεταφραστική αυτενέργεια, έτσι ώστε η ετερότητα του ξένου να παρεισφρήσει στην εγχώρα σφαίρα, κάνοντας μια μικρή αλλά σημαντική αλλαγή (Harvey, 2014: 48). Ειδικότερα στο ζήτημα του φύλου, η σημασία της αυτενέργειας στη μετάφραση έχει τονιστεί και από πολλές φεμινίστριες συγγραφείς και μεταφράστριες για να δηλώσουν και να επιβεβαιώσουν τον ρόλο τους ως ενεργές συμμετέχουσες στη δημιουργία νοημάτων και στον ίδιο τον ορισμό της μετάφρασης ως ιδεολογικά φορτισμένης πράξης (Simon, 1996: 27-28). Η απόλυτη έλλειψη αυτενέργειας των επαγγελματιών της μετάφρασης στην ΕΕ έχει ήδη σχολιαστεί και είναι εμφανής

στις γλωσσικές εκδοχές της Στρατηγικής. Λόγω αυτού, οι γλωσσικές και μεταφραστικές επιλογές τους πολύ συχνά δεν στέκονται στο ύψος της ιστορικής αλλαγής που φέρεται να επιδιώκουν, δεν είναι, με τα λόγια του Michael Cronin, προορατικές, επικοινωνιακές ούτε προσπαθούν να ενσωματώσουν ένα νέο κοινό, μάλλον να πείσουν το υπάρχον (Harvey, 2014: 49).

Η αποτυχία ενσωμάτωσης προκύπτει άλλωστε από το σύνθημα της Στρατηγικής που, σε όσες γλώσσες έχουν γραμματικά γένη, δεν είναι καν συμπεριληπτικό, καταλήγοντας μια κενολογία (*ένταξη για όλους, inclusion para todos, l'inclusion pour tous*). Το ζήτημα είναι μείζον, διότι με αυτή τη χρήση της η γλώσσα καθίσταται μια μορφή κυριαρχίας που αρνείται την πρωτογενή ενότητα όλων των προσώπων σε ένα προγλωσσικό Είναι. Η γλώσσα έχει μια διττή δυνατότητα: μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη βεβαίωση μιας αληθούς και περιεκτικής καθολικότητας προσώπων ή να θεσπίσει μια ιεραρχία στην οποία μόνο ορισμένα πρόσωπα δικαιούνται να μιλούν ενώ άλλα, εξαιτίας του αποκλεισμού τους από την καθολική σκοπιά, δεν μπορούν να «μιλούν» χωρίς να καθιστούν την ομιλία άνευ ισχύος (Butler, 2009: 157, 159-160). Η πορεία προς την περιεκτικότητα και την καθολικότητα είναι μακρά και επίμοχθη και πρέπει επομένως κάθε άτομο να διεκδικεί ακατάπαυστα το δικαίωμά του να μιλά το ίδιο, ιδίως όταν άλλα άτομα ή θεσμοί έχουν αναλάβει να μιλούν εκ μέρους του.

#### **4.2. Ορολογικές συνέπειες**

Η Στρατηγική είναι ειδικό κείμενο και ορίζεται ως λόγος αποκλίνων από τη γενική γλώσσα, που περιέχει ιδιομορφίες λόγω των ποικίλων μερών που επηρεάζονται από αυτή, στο πλαίσιο της συγκεκριμένης επικοινωνιακής κατάστασης και του διαύλου διαβίβασης των δεδομένων που περιέχει. Παρόλο που απευθύνεται στο γενικότερο κοινό, χρησιμοποιεί την ειδική γλώσσα των θεματικών πεδίων που περιλαμβάνει, διαθέτει τυπικούς κανόνες, συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και υπάγεται σε ελεγχόμενο πλαίσιο (Cabré, 1999: 63-65).

Απαντώνται διάφορα θεματικά πεδία στη Στρατηγική, ήτοι πεδία εφαρμοσμένης ή θεωρητικής γνώσης που για τις επικοινωνιακές τους ανάγκες

χρησιμοποιούν ειδική ορολογία/γλώσσα (Κεραμίδας, 2015: 35), και συγκεκριμένα η νομική, οι σπουδές φύλου (που μας απασχόλησαν αποκλειστικά κατά την αποδελτίωση ορολογίας), η στατιστική, η κοινωνιολογία. Σύμφωνα με το συλλογικό έργο των Γραμμενίδη κ.ά., οι σπουδές φύλου ως οργανωμένο ερευνητικό πεδίο αποτελούν σχετικά νέο θεωρητικό παράδειγμα και προσέγγιση του ανθρώπινου πολιτισμού από τη σκοπιά των κοινωνικά και σεξουαλικά μειονοτικών ομάδων. Εξετάζουν τον ιδιαίτερο λόγο που αναπτύσσεται εντός των ομάδων αυτών και επιχειρούν να τις καταστήσουν πιο ορατές, χρησιμοποιώντας ως κύριο μεθοδολογικό εργαλείο τη θεμελιώδη διάκριση μεταξύ σεξουαλικού και κοινωνικού φύλου, έννοιες που δεν ταυτίζονται κατ' ανάγκη (Γραμμενίδης κ.ά., 2015: 85). Ως χωριστό θεματικό πεδίο, οι σπουδές φύλου διαθέτουν ειδική γλώσσα, εγγενής σκοπός της οποίας είναι η συστηματοποίηση των κατασημάνσεων της με βάση καθορισμένους γλωσσολογικούς κανόνες, έτσι ώστε οι όροι να αντικατοπτρίζουν τα χαρακτηριστικά των εννοιών στις οποίες αναφέρονται με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια (Sosoni, 2018: 186-187).

Εντός της ΕΕ, η απόδοση ειδικής ορολογίας εντάσσεται στους άξονες συνολικής αντιμετώπισης της συγγραφής και παραγωγής κειμένων που εξετάστηκαν και παραπάνω. Σύμφωνα με τον προαναφερθέντα Κοινό πρακτικό οδηγό (σελ. 20), στη χρησιμοποιούμενη ορολογία πρέπει να υπάρχει συνέπεια τόσο μεταξύ των διατάξεων της ίδιας πράξης όσο και μεταξύ της πράξης αυτής και των ήδη ισχυουσών πράξεων του ίδιου τομέα. Πρέπει να υπάρχει μέριμνα για τη συνοχή ενός εγγράφου, τόσο την τυπική, που αφορά μόνο την ορολογία της, αλλά και την ουσιαστική συνοχή με ευρεία έννοια, που αφορά τη λογική του συνόλου της πράξης.

Με θεμέλιο τις παραπάνω βασικές αρχές για την επιτυχία κάθε όρου, θα προχωρήσουμε σε μια εκτίμηση βασικών όρων του γλωσσαρίου για τους οποίους προκύπτουν ζητήματα ακρίβειας, θέλοντας να αναζητήσουμε τη γέννησή τους, να ιχνηλατήσουμε το ταξίδι τους από γλώσσα σε γλώσσα και να διαπιστώσουμε κατά πόσο ήταν επιτυχής η άφιξή τους στις γλωσσικές εκδοχές της Στρατηγικής που εξετάζουμε.

## 1. Φύλο

Η διάκριση μεταξύ του *κοινωνικού φύλου*, ως κοινωνικο-πολιτικής κατηγορίας, που διακρίνεται από το *βιολογικό φύλο*, ως βιολογική κατηγορία, επινοήθηκε από φεμινίστριες του αγγλοσαξωνικού χώρου τη δεκαετία του 1960, με στόχο την αμφισβήτηση του βιολογισμού του φύλου και των έμφυλων σχέσεων, την ανάδειξη της πολιτικής κατασκευής της έμφυλης υποτέλειας και την υπονόμηση του ηγεμονικού λόγου περί ενός αναπόδραστου βιολογικού πεπρωμένου (Connell, 2006: 4-5). Παρόλο που θα μπορούσαμε να την κρίνουμε ως δευτερογενή δημιουργία μέσω του αναβαπτισμού των όρων *sex* και *gender*, τη θεωρούμε πρωτογενή δημιουργία που συνοδεύει τον σχηματισμό νέων εννοιών (Βαλεοντής & Μάντζαρη, 2006: 4). Στις υπόλοιπες γλώσσες έχουμε δευτερογενή δημιουργία λόγω της μεταφοράς γνώσης και τη δημιουργία αντίστοιχου όρου και παρατηρούμε ότι οι λατινογενείς γαλλική και ισπανική (*sexe/genre*, *sexo/género*) τηρούν απόλυτα τον αναλογικό κανόνα της ονοματοδοσίας του Βαλεοντή, ενώ η ελληνική και η γερμανική προτιμούν την αρχή της διαφάνειας, αποκαλύπτοντας με τους όρους που έχουν καθιερώσει την έννοια που κατασημαίνεται (*βιολογικό/κοινωνικό φύλο*, *biologisches/soziales Geschlecht*).

Στη Στρατηγική υπάρχει σωρεία όρων, μονολεκτικών και πολυλεκτικών, όπου περιέχεται το φύλο (*αλλαγή νομικού φύλου*, *αλλαγή φύλλου*, *γλώσσα συμπεριληπτική ως προς το φύλο*, *έκφραση φύλου*, *έμφυλη βία/βία με βάση το φύλο*, *ισότητα των φύλων*, *ομόφυλο ζευγάρι*, *προκατάληψη λόγω φύλου*, *στερεότυπο λόγω φύλου*, *ταυτότητα φύλου*, *φυλοδιαφορετικός*, *χαρακτηριστικό φύλου*). Σε συνέχεια της παραπάνω διάκρισης μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού φύλου, βλέπουμε στο γλωσσάριο ότι κατά βάση χρησιμοποιείται το κοινωνικό φύλο ως κομμάτι των σχετικών όρων σε όλες τις γλώσσες. Υπάρχουν πάντως κάποιες περιπτώσεις όπου γίνεται χρήση του βιολογικού φύλου, τις οποίες αξίζει να εξετάσουμε, προσπαθώντας να αποκαλύψουμε τα αίτια της επιλογής. Ας ξεκινήσουμε με τις άστοχες αποδόσεις στην ελληνική και την ισπανική εκδοχή του όρου *gender reassignment*, άστοχες καθώς απλουστευτικά χρησιμοποιείται η *αλλαγή/cambio* (δημιουργώντας σύγχυση με την *αλλαγή νομικού φύλου* σε αμφότερες τις γλώσσες), ενώ υπάρχουν οι όροι [επαναπροσδιορισμός φύλου](#) και

[\*reassignación de sexo\*](#). Συνεχίζουμε με ένα σοβαρό απόπημα της γαλλικής εκδοχής, με την *ισότητα των φύλων* να αποδίδεται ως ισότητα μεταξύ γυναικών και αντρών (*égalité entre les femmes et les hommes*), απόδοση που κρίνεται επιεικώς απαράδεκτη για τους σκοπούς της Στρατηγικής και παραδόξως διέφυγε της προσοχής των αρμόδιων προσώπων. Σαν γενικότερη παρατήρηση, εντοπίζουμε περιπτώσεις όπου θα έπρεπε αδιαμφισβήτητα να χρησιμοποιείται το *κοινωνικό φύλο* στους σχετικούς όρους αλλά υπάρχει το *βιολογικό*, γεγονός που περιστέλλει την έννοια των όρων (π.χ. *pareja del mismo sexo* για το *ομόφυλο ζευγάρι*, *préjugé sexiste* και *stéréotype sexiste* για την *προκατάληψη* και το *στερεότυπο* λόγω φύλου). Η επιλογή αυτή δικαιολογείται μόνο στον όρο *χαρακτηριστικό φύλου* που πράγματι αφορά βιολογικά γνωρίσματα και μεταφράζεται ως *sex characteristic*, *caractéristique sexuelle* και *característica sexual* στις γλώσσες όπου αναγκαστικά πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού φύλου, ενώ μένει χωρίς επιθετικό προσδιορισμό στην ελληνική και τη γερμανική εκδοχή. Στη συγκεκριμένη κατηγορία ορολογίας θα εντάξουμε και τον *γενετήσιο προσανατολισμό* που αποδίδεται στις υπόλοιπες γλώσσες με το επίθετο που σχηματίζεται από τη λέξη *sex* και υπάγεται σε όλες τις εκδοχές της Στρατηγικής στο εννοιολογικό σύνολο του βιολογικού φύλου. Κακώς που και εδώ υπάρχει μια παρέκκλιση στη γερμανική εκδοχή με την επιλογή της λέξης *Ausrichtung* αντί της ορθότερης [\*Orientierung\*](#).

Μια τελική παρατήρηση αναφορικά με το ζήτημα του φύλου οφείλουμε και για τον *προσωπικό αυτοπροσδιορισμό* που παρατηρούμε ότι έχει αποδοθεί σωστά σε όλες τις γλώσσες με την εξαίρεση της γαλλικής. Δεν προκύπτει ο λόγος για τον οποίο το κείμενο παρεκκλίνει σε τέτοιο βαθμό, χρησιμοποιώντας την αυτονομία κατά τη λήψη αποφάσεων (*autonomie décisionnelle*), όρο που συναντήσαμε μόνο σε περιπτώσεις άνοιας ηλικιωμένων<sup>2</sup>. Ο σωστός όρος (*autodétermination*) όχι μόνο σχηματίζεται με διαγλωσσικό δανεισμό και πληροί τον αναλογικό κανόνα ονοματοδοσίας, αλλά [\*εντοπίζεται\*](#) και σε κείμενα της ΕΕ, γεγονός που μας προβληματίζει έντονα όσον αφορά το ενιαίο της ορολογίας μεταξύ των οργάνων

<sup>2</sup> Βλ. ενδεικτ. <https://www.cairn.info/revue-gerontologie-et-societe1-2009-4-page-187.htm>, [https://www.eneo.be/wp-content/uploads/2021/11/201603\\_favoriser\\_pouvoir\\_de\\_decision\\_chez\\_les\\_aines\\_atteints\\_de\\_dementia.pdf](https://www.eneo.be/wp-content/uploads/2021/11/201603_favoriser_pouvoir_de_decision_chez_les_aines_atteints_de_dementia.pdf) και <https://journals.openedition.org/ethiquepublique/1453>).

της και μας κάνει να αναρωτιόμαστε για τις συνθήκες της μετάφρασης, τα βοηθήματα και τα παράλληλα κείμενα που αξιοποιήθηκαν, ιδίως αφού εντέλει δεν επιτρέπεται το αναγνωστικό κοινό να συμπεραίνει το πραγματικό νόημα ενός όρου, να προσπαθεί να διαβάσει «πίσω από τις λέξεις» (Κεραμίδας, 2015: 66-67, 72). Σε πολλές περιπτώσεις, εν προκειμένω αλλά και στη συνέχεια της ορολογικής ανάλυσης, η αέναη προσπάθεια της ΕΕ να παράγει διεθνοποιημένα κείμενα προκαλεί μεταφραστικά σφάλματα και σημασιολογικές αποκλίσεις, επειδή αφετηρία της μετάφρασης είναι ο όρος και όχι ο ορισμός, και οδηγείται έτσι σε ψευδόφιλες αποδόσεις που απλά φαίνονται χωρίς να είναι εννοιολογικά ίδιες (Šarcević, 2006: 137).

## 2. ΛΟΑΤΚΙ

α) Ο όρος *λεσβία* προέρχεται από δευτερογενή δημιουργία λόγω αναθεώρησης [πατριδωνυμικού](#) ονόματος και μεταφέρθηκε στις υπόλοιπες γλώσσες με άμεσο διαγλωσσικό δανεισμό. Παρατηρούμε ότι για τη διατήρηση μιας ουδέτερης γλώσσας συνοδεύεται σε όλες τις γλώσσες από το *άτομο* (*person*, *personne*, *Person*) με την εξαίρεση των ισπανικών που επιλέγουν τη *γυναίκα* (*mujer*). Κατόπιν διαδικτυακής αναζήτησης, ωστόσο, σε πολλές επίσημες ιστοσελίδες αναφέρονται και [personas lesbianas](#), ως εκ τούτου η απόκλιση αυτή δεν είναι ιδιαίτερα αιτιολογημένη στην ισπανική εκδοχή.

β) Ο όρος *ομοφυλοφιλία* δημιουργήθηκε με τη χρήση ελληνικών και λατινικών ριζών και προέρχεται από τη γερμανική λέξη [Homosexualität](#) του δημοσιογράφου Karl Maria Kertbeny. Παρατηρούμε ότι στην αγγλική, τη γαλλική και την ισπανική γλώσσα χρησιμοποιήθηκε η λέξη *gay*, νεότερος όρος για οποιαδήποτε άτομα παρουσιάζουν τις ίδιες σεξουαλικές προτιμήσεις με άλλα άτομα του ίδιου φύλου (Ράπτη, 2017: 22) που προτιμάται, καθώς έχει θετικότερες συνδηλώσεις από τη λέξη *ομοφυλόφιλος* που χρησιμοποιείτο παλιότερα ως [κλινική](#) κατάσταση. Ο όρος *Schwuler* στη γερμανική γλώσσα, επίσης παλαιότερη προσβολή, έχει πλέον [επαναπροσδιοριστεί](#) από την ίδια τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα της Γερμανίας και περιλαμβάνεται στο ορθό γερμανικό ακρώνυμο (*LSBTIQ*).

γ) Ο ελληνικός όρος *αμφιφυλοφιλία* έχει και αυτός την προέλευσή του σε ξένη επινόηση που αποδίδεται και ως αμφισεξουαλικότητα, ενώ ενδιαφέρουσα είναι και η παλαιότερη πρόταση να [χρησιμοποιηθεί](#) το πρόθεμα αμφι- και για τον σχηματισμό του ξένου όρου. Όλες οι υπόλοιπες γλώσσες έχουν υιοθετήσει όρους από την εξαιρετικά εύχρηστη για τη δημιουργία διεθνούς ορολογίας λατινική γλώσσα (νεοκλασικός δανεισμός) (Cabré, 1999: 89).

δ) Στην περίπτωση του όρου *trans*, η Στρατηγική χωλαίνει, περιλαμβάνοντας σε όλες τις γλώσσες έναν συντομευμένο όρο, χωρίς να διευκρινίζει μεταξύ των ειδικότερων (*transgender/transgenre/transgénero* και *transexual/transsexuell*<sup>3</sup>) που χρησιμοποιούνται από σχετικούς εγχώριους φορείς. Ενδιαφέρον έχει η χρήση του όρου *trans\** με αστερίσκο στη γερμανική εκδοχή, ενός σύγχρονου [ευρύτερου](#) όρου της γερμανικής κοινωνίας. Ιδίως στην ελληνική γλώσσα, όπου υπάρχει ο όρος *διεμφυλικό άτομο*, ο άμεσος δανεισμός δεν είναι η καλύτερη λύση για τη Στρατηγική. Ίσως η επιλογή σύντομων όρων να διευκολύνει για το ευανάγνωστο και την έκταση του, ήδη εκτεταμένου, κειμένου.

ε) Ανάλογη κριτική, για την ελληνική γλώσσα, επιφυλάσσεται και για την απόδοση *ίντερσεξ άτομο*, καθώς υπάρχουν οι όροι *διαφυλικό* και *μεσοφυλικό* άτομο (βλ. τεκμηρίωση ΛΟΑΤΚΙ/Παράρτημα 3). Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι στη γερμανική γλώσσα υπάρχει και το [inter\\*](#) ως όρος-ομπρέλα που δεν ελήφθη υπόψη.

στ) Ιδίως προβληματική είναι η απόδοση του Q με τον όρο *κουίρ άτομο*, με τους αντίστοιχους αγγλισμούς στις υπόλοιπες γλώσσες. Οι κοινότητες αυξάνονται και εξελίσσονται με αποτέλεσμα την περαιτέρω διεύρυνση του ακρώνυμου LGBTIQ+, όπου πλέον Q σημαίνει και *Questioning* (en *Questionnement/Geschlecht Hinterfragende/Άτομο σε αναζήτηση σεξουαλικής ταυτότητας/Aquellos con dudas*).

Οι τρεις τελευταίοι όροι καταδεικνύουν τη σημασία της απόστασης της ελληνικής από τις υπόλοιπες γλώσσες. Βλέπουμε ότι σε συγγενικές γλώσσες

<sup>3</sup> Transgender (διεμφυλικό) είναι το άτομο που δεν αυτοπροσδιορίζεται σύμφωνα με το βιολογικό του φύλο. Transsexual (φυλομεταβατικό) είναι το άτομο που έχει μεταβεί σωματικά ως αρσενικό ή θηλυκό και αντιστρόφως (<https://www.issm.info/sexual-health-ga/what-is-the-difference-between-transsexual-and-transgender>).

(ιδίως αγγλική, γαλλική, ισπανική) υπάρχουν πιο ευχερή πρότυπα οροθεσίας, αλλά στην ελληνική πρέπει να αναπτυχθούν ίδια πρότυπα σχηματισμού, με την επιλογή είτε να ευνοούνται οι λύσεις της ελάσσονας γλώσσας (π.χ. διεμφυλικό, μεσοφυλικό άτομο), που ενδεχομένως την απομακρύνουν από διεθνείς λύσεις, είτε να προσεγγίζονται τα πρότυπα των κυρίαρχων γλωσσών, με αποτέλεσμα, δυστυχώς, η γλώσσα να μην προστρέχει στους δικούς της πόρους που υποτιμούνται ως άχρηστοι για τη σύγχρονη επικοινωνία. Η απόφαση είναι πολιτικής φύσης· ούτε πρέπει να οδηγούμαστε σε παρωχημένες λύσεις που οδηγούν σε γλωσσική απομόνωση ούτε να εξαρτώμεθα αποκλειστικά από δομές που έχουμε δανειστεί μηχανικά από άλλες γλώσσες, ακόμα κι αν η χρήση τις έχει νομιμοποιήσει, καθώς οδηγούμαστε σε γλωσσική αντικατάσταση (Cabré, 1999: 211-212). Το ζήτημα αυτό εκδηλώνεται πρωταρχικά για όρους που όχι μόνο δεν έχουν μεταφραστεί στην ελληνική, αλλά παρουσιάζουν δυσκολία κατανόησης και στην αγγλόφωνη πραγματικότητα, όπως *queer* ή *questioning* (Κεραμίδας, 2015: 159).

Ο Lawrence Venuti δεν αστειεύεται όταν αναφέρεται στη βία της μετάφρασης που ενυπάρχει στον σκοπό και στη διαδικασία της. Η ανασύσταση ξένου περιεχομένου σύμφωνα με τις αξίες, τις πεποιθήσεις και τις αναπαραστάσεις που προϋπάρχουν στη δική μας γλώσσα διαμορφώνεται στο πλαίσιο των ιεραρχιών που ξεκινούν από τις κυρίαρχες για να καταλήξουν στις περιθωριακές ομάδες. Σκοπός της μετάφρασης είναι να μας επιστρέψει ένα πολιτισμικό «άλλο» ως «ίδιο», αναγνωρίσιμο και οικείο. Όταν ακολουθείται στρατηγική ξενοποίησης, όπως με τους τρεις αυτούς όρους, εγγράφεται ένα ξενόφερτο περιεχόμενο στους πολιτισμικούς κανόνες της δικής μας γλώσσας και ασκείται τελικά πίεση στους κανόνες αυτούς να καταχωρήσουν τις γλωσσικές και πολιτισμικές διαφορές του ξένου κειμένου. Δυστυχώς, έτσι η αναγνωστική εμπειρία αφήνει μια γεύση ετερότητας που ισχύει ιδίως λόγω της ηγεμονίας της αγγλικής γλώσσας και των αγγλόφωνων κρατών και λόγω των άνισων πολιτισμικών ανταλλαγών σε παγκόσμιο επίπεδο (Venuti, 1993: 210). Αυτή η ασυνέχεια είναι εμφανής και στη Στρατηγική και διαρρηγνύει τη φυσική ροή της γλώσσας. Ό,τι κι αν ισχυρίζεται για το ζήτημα της ισότητας των γλωσσών η ΕΕ, η επιλογή της ξενοποίησης και των

άμεσων δανεισμών είναι, αυτή καθαυτή, ζήτημα ιδεολογίας (Venuti στο Γραμμενίδης κ.ά., 2015: 87). Το ζήτημα αυτό θα πρέπει να σχολιάζεται από κάθε κράτος μέλος όταν ανιχνεύει σε κείμενα (θεωρητικά) πρωτοποριακά εύκολες ορολογικές λύσεις, σε αντίθεση με την περιλάλητη πολυγλωσσική ισότητα, και να διεκδικείται η αντικατάσταση των δάνειων όρων με γνήσιες μορφές της γλώσσας του εν λόγω κράτους μέλους, με σκοπό τη ζωτικότητα, την επιβίωση και την ιεραρχία της μεταξύ γλωσσών (Cabr , 1999: 90).

Σαν συνολική αποτίμηση του ακρώνυμου *ΛΟΑΤΚΙ* που χρησιμοποιείται, μάλλον ασυλλόγιστα, στη Στρατηγική, κρίνουμε ανεπαρκή τη χρήση του, ιδίως αφού υπάρχουν πιο εύστοχες αποδόσεις στην ελληνική (βλ. τεκμηρίωση *ΛΟΑΤΚΙ*) που ικανοποιούν τις αρχές της διαφάνειας και της εντοπιότητας των όρων (Κεραμίδας, 2015: 45-47). Εξάλλου, η ίδια εύκολη λύση εμφανίζεται σε όλες τις υπόλοιπες εκδοχές με την απaráλλακτη χρήση του αγγλικού ακρώνυμου *LGBTIQ*, ενώ και σε άλλες γλώσσες υπάρχουν καλύτερες αποδόσεις, όπως αναφέρθηκε παραπάνω για τη γερμανική. Περαιτέρω, εντοπίστηκαν διαφορετικές, και ακριβέστερες, αποδόσεις του όρου σε άλλα ευρωπαϊκά κείμενα, όπως *ΛΟΑΔΜΚ* σε [έγγραφο](#) της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Υποστήριξης για το Άσυλο και *ΛΟΑΔΔ* στην προαναφερθείσα [Έκθεση](#) σχετικά με τον χάρτη πορείας της ΕΕ κατά της ομοφοβίας και των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, απόκλιση που εγείρει για μια ακόμα φορά ζητήματα ασυνέπειας και πολλαπλών αποδόσεων εντός της ΕΕ.

Το ζήτημα αυτό προέκυψε και από την τεκμηρίωση των όρων του ακρώνυμου *ΛΟΑΤΚΙ*, όπου φάνηκε ότι όλες οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και οι άμεσα ενδιαφερόμενοι φορείς έχουν απόλυτη γνώση της σχετικής ορολογίας και των εξελίξεών της, με την προσθήκη όλο και περισσότερων γραμμάτων στο ακρώνυμο (βλ. στη Γερμανία [LSBTIQQA](#), στην Ισπανία [LGTBIQA+](#)). Καθώς οι όροι αυτοί δεν έχουν δημιουργηθεί εντός του νομικού συστήματος της ΕΕ και έχουν τις ρίζες τους στα εκάστοτε κράτη, οι επίσημοι φορείς δεν μπορούν να αγνοούν τον ιδιωτικό τομέα ή και τα σχετικά πανεπιστημιακά ιδρύματα, καθώς διαθέτουν εξειδίκευση. Ο χωρισμός μη θεσμικών φορέων –των άμεσων χρηστών της ορολογίας– από την ορολογική διαδικασία δεν ωφελεί την

τυποποίηση μιας γλώσσας, για την οποία απαιτείται η άμεση εμπλοκή όλων των ομιλούντων και ομιλουσών και μια μαχητική διάθεση προς τη χρήση της γλώσσας (Cabré, 1999: 21). Θα έπρεπε να προηγηθεί, για την καλύτερη δυνατή μετάφραση, εξοικείωση με συναφή έγγραφα της ΕΕ, όπου προφανώς προσφέρονται επεξηγήσεις για συγκεκριμένους όρους, καθώς και επαφή με εγχώριες και διεθνείς πηγές για την αναζήτηση εξειδικευμένης ορολογίας που θα χρησιμοποιηθεί στη συνέχεια στη νομοθεσία της ΕΕ (Čavotški, 2017: 70). Αυτό ακριβώς προβλέπεται και τυπικά από την ΕΕ σε μια πληθώρα εγγράφων, όπου αναφέρεται ότι πρέπει να επενδύεται περισσότερος χρόνος στην καθιέρωση της ορθής ορολογίας όσο το δυνατόν συντομότερα, σε συνεργασία με τα κράτη μέλη και λοιπά ενδιαφερόμενα πρόσωπα (όπως ειδικούς του συγκεκριμένου αντικείμενου) (Quantifying Quality Costs and the Cost of Poor Quality in Translation, σελ. 24). Εκ του αποτελέσματος κρίνεται ότι, πολλές φορές, διεθνείς προσπάθειες τυποποίησης ορολογίας, όπως αυτή της ΕΕ, αποκαλύπτουν το παράδοξο μεταξύ της χρήσης κοινής γλώσσας και της προσπάθειας χρήσης των εκάστοτε μεμονωμένων γλωσσών. Η διάσταση αυτή εκτείνεται και στην ορολογία, όπου η ανάγκη ύπαρξης όρων με αυξημένο βαθμό διεθνοποίησης προσκρούει στις πολιτισμικές ιδιομορφίες κάθε γλώσσας, προσπαθώντας να τις εξουδετερώσει και δημιουργώντας, ασυνείδητα αλλά αναπόφευκτα, σχέσεις γλωσσικής υποταγής (Cabré, 1999: 22-23). Είναι αδιαμφισβήτητη αυτή η, αρνητική δυστυχώς, διαπίστωση για τη Στρατηγική, αφού βλέπουμε σε πόσες περιπτώσεις διέξοδος είναι η χρήση αγγλικών όρων, γεγονός που αποκαλύπτει μια σχετική προχειρότητα κατά τη μετάφραση.

### 3. Ουράνιο τόξο

Στη Στρατηγική εντοπίστηκαν δύο όροι που περιέχουν την έκφραση *ουράνιο τόξο* ως σύμβολο της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ («*γραφείο του ουράνιου τόξου*» και *οικογένεια «ουράνιο τόξο»*). Και στις δύο περιπτώσεις, σε όλες τις γλώσσες έχουμε μεταφραστικό δανεισμό από την αγγλική, μιας και τη σημαία με την ίριδα εμπνεύστηκε ο [Gilbert Baker](#) το 1978 στο Σαν Φρανσίσκο των ΗΠΑ. Προτιμότερη λύση της ΕΕ για την επίτευξη ισοδυναμίας της ορολογίας είναι η κυριολεξία και συνήθης τακτική η χρήση αυτούσιων δανείων και εκτύπων από τους αγγλικούς

όρους, με στόχο την παραγωγή κειμένου με τις ίδιες έννομες συνέπειες (Biel, 2007: 154-156· Sosoni, 2018: 190). Όπως είδαμε, η χρήση ανοίκειας ορολογίας που δεν έχει προσαρμοστεί στα εγχώρια δεδομένα αποστασιοποιεί το αναγνωστικό κοινό από το περιεχόμενο και τις προθέσεις του εγγράφου (Koskinen στο Biel, 2007: 157). Εδώ όμως το *ουράνιο τόξο* κατασημαίνει μια έννοια με συγκεκριμένη ιστορία και συμβολισμούς, τη διαφορετικότητα και την υπερηφάνεια της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας· σε κάποιο βαθμό έχει πλέον οροποιηθεί. Ακόμα κι αν μας φαίνεται ασυνήθης σύμφραση η *οικογένεια «ουράνιο τόξο»* (ενώ δεν μας ενοχλεί πλέον ο νόμος-πλαίσιο), η νεολογία είναι απαραίτητη σε νέα θεματικά πεδία, αφού η ανάδειξη νέων εννοιών συνεπάγεται αδιάκοπη νεολογική δραστηριότητα (Cabré, 1999: 203-204). Συγκρίνοντας, επιπλέον, τους αντίστοιχους όρους στις υπόλοιπες γλώσσες βλέπουμε ότι κάποιες φαινομενικές αγκυλώσεις της ελληνικής, που ίσως έχουν να κάνουν με την περιρρέουσα αρχαιολατρία και συντηρητικότητά της, παρακάμπτονται τελείως στη γερμανική γλώσσα με τις αυξημένες δυνατότητες λεξιπλασίας της (*Regenbogenfamilie*). Επίσης, μόνο στην ελληνική περικλείεται σε εισαγωγικά το ουράνιο τόξο μετά την οικογένεια, ενώ σε καμία άλλη εκδοχή δεν χρειάζεται να τονιστεί η ιδιαιτερότητά του. Αντίθετα, σε όλες τις γλώσσες το *γραφείο του ουράνιου τόξου* βρίσκεται εντός εισαγωγικών, ενδεχομένως για να αναδειχθεί ο νέος φορέας. Περιέργως, στη γερμανική εκδοχή αναφέρεται ως *Rainbow Desk* ενώ πανεύκολα θα μπορούσε να αποδοθεί ως *Regenbogenamt*.

#### 4. Διατομεακότητα

Ιδανική περίπτωση νεολογισμού που έχει παραχθεί λόγω των εξελίξεων της εξωγλωσσικής πραγματικότητας κατά τη διαδικασία δημιουργίας, ενίσχυσης και ανάδειξης ενός θεματικού πεδίου (Κεραμίδας, 2015: 27-29) είναι η *διατομεακότητα* (intersectionality), σε συνέχεια της οποίας σχηματίστηκε και το επίθετο *διατομεακός* (intersectional). Η περίπτωση της intersectionality είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα γιατί πρόκειται σε κάθε περίπτωση για σύγχρονο αγγλικό νεολογισμό που πέρασε στις υπόλοιπες γλώσσες με δευτερογενή δημιουργία και παραγωγή ισοδύναμων όρων που πληρούν τον αναλογικό κανόνα ονοματοδοσίας. Πέραν, όμως, της διοικητικής και επιχειρηματικής χρήσης του

intersectional, ως εκείνου που συνενώνει περισσότερους τομείς ή βρίσκεται μεταξύ τομέων, ήρθε το 1989 η Αμερικανή συγγραφέας και καθηγήτρια Kimberlé Crenshaw να εμπλουτίσει τον όρο εντός του ειδικότερου θεματικού πεδίου του φεμινισμού και των σπουδών φύλου, ορίζοντας την [intersectionality](#) ως μέθοδο και διάθεση, ευρετικό και αναλυτικό εργαλείο για την εξέταση αλληλοεξαρτώμενων φαινομένων καταπίεσης που βασίζονται στη φυλή, το φύλο, την τάξη, τη σεξουαλικότητα, την αναπηρία, την εθνικότητα ή άλλες κοινωνικές κατηγορίες. Εισήγαγε επομένως μια νέα έννοια, ένα νέο νοητικό κατασκεύασμα που αναπαριστά μια τάξη αντικειμένων και διαθέτει μια σειρά χαρακτηριστικών, συλλαμβάνοντας ένα κομμάτι της πραγματικότητας που ως τότε δεν είχε παρατηρηθεί στο σύνολό του και τρέποντάς το σε έννοια μέσω μιας διαδικασίας αφαίρεσης (Cabré, 1999: 42). Ο ορισμός της διατομεακότητας από το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων περιλαμβάνεται στην υποσημείωση αριθ. 11 της Στρατηγικής, αποδεικνύοντας την ανάγκη διευκρίνισης της ειδικής σημασίας του όρου. Ας αναφερθεί, βέβαια, ότι στην ελληνική γλώσσα ο όρος intersectionality έχει δόκιμα, και ορθότερα, αποδοθεί στη θεωρία του πεδίου ως *διαθεματικότητα* (Ferguson, 2021: 9) και κρίνεται εντέλει επιτόλαιη και άστοχη η επιλογή της *διατομεακότητας* από την ΕΕ, ιδίως αφού εμφιλοχωρεί κίνδυνος σύγχυσης με τη διοικητική διατομεακότητα.

## 5. Εκφοβισμός και παρενόχληση

Μια ακόμα έννοια ορόσημο που προέρχεται από την ψυχολογία, ο *εκφοβισμός* (σχολικός, διαδικτυακός ή ομοφοβικός) παρουσιάζει μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ των πέντε γλωσσών που εξετάζουμε. Η πορεία του ελίσσεται μεταξύ διαδοχικών διαγλωσσικών δανεισμών με διατήρηση ξενόγλωσσων όρων. [Έντονο](#) κοινωνικό ενδιαφέρον για το φαινόμενο της παρενόχλησης ή της θυματοποίησης/του εκφοβισμού από συνομήλικα άτομα υπήρξε για πρώτη φορά στη Σουηδία (τέλη δεκαετίας του 1960 με αρχές της δεκαετίας του 1970) με την αυτούσια χρήση του αγγλικού όρου *mobbing* (*mobbning*) που εισήχθη από τον γιατρό Peter-Paul Heinemann στο πλαίσιο φυλετικών διακρίσεων. Ο Heinemann είχε με τη σειρά του δανειστεί τον όρο από τη σουηδική έκδοση ενός βιβλίου για

την επιθετικότητα του Αυστριακού ηθολόγου Konrad Lorenz. Επακόλουθο είναι η χρήση του όρου *Mobbing* στη γερμανική εκδοχή της Στρατηγικής, καθώς ο όρος έχει καθιερωθεί στον σκανδιναβικό και γερμανόφωνο χώρο. Υπάρχουν κριτικές, εντούτοις, κατά της χρήσης του όρου *Mobbing* ως συνώνυμου του *Bullying* για τον εκφοβισμό στη γερμανική γλώσσα, επειδή ετυμολογικά ο πρώτος προέρχεται από τη λέξη όχλος (*mob*) της αγγλικής και παραπέμπει σε ομαδικό εκφοβισμό ενηλίκων στον χώρο εργασίας, ενώ ο δεύτερος από τη λέξη νταής (*bully*) που χρησιμοποιείται σε σχολικό πλαίσιο και αφορά ατομικό εκφοβισμό ([Anti-Bullying für Weiterführende Schulen](#), σελ. 19-20), διάκριση που υφίσταται και στην αγγλική. Αξιοπρόσεκτο είναι πάντως ότι δεν φαίνεται να επικρίνεται η καθιέρωση αγγλικών όρων ούτε γίνεται απόπειρα ανεύρεσης γερμανικού ισοδύναμου, από τη στιγμή που οι όροι επεξηγούνται στη [γερμανική](#) (*Schikanieren*/επίσης ξενόφερτη λέξη [γαλλικής](#) προέλευσης, *Drangsalieren*) και αναπτύσσονται εντός του θεματικού πεδίου τους. Στην ελληνική και τη γαλλική εκδοχή ακολουθείται αντίστοιχη τακτική, με τους όρους *εκφοβισμό* και *intimidation* αντίστοιχα, μεταξύ των οποίων υπάρχει εσωτερική αντιστοιχία, ενώ στη γαλλική θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ο [ειδικότερος](#) και [αποδεκτός](#) όρος *brimade*. Στην ισπανική εκδοχή αναφέρεται ο καθιερωμένος όρος [acoso](#) με την επεξήγηση *psicológico y físico* για να συμπεριληφθούν προσβολές, κοινωνικός αποκλεισμός και επιθέσεις κατά της σωματικής ακεραιότητας.

Παραδόξως, στην περίπτωση του *ομοφοβικού εκφοβισμού*, που επίσης εμφανίζεται στη Στρατηγική, όλες οι ορολογικές προσεγγίσεις για τον απλό *εκφοβισμό* αίρονται και σε όλες τις εκδοχές ακολουθείται όμοια τακτική, με την κατά λέξη μετάφραση του όρου. Στην ελληνική εκδοχή υπάρχει σύμπτωση με τον απλό *εκφοβισμό*, το ίδιο και στη γαλλική (*intimidation*), πάντα σύμφωνα με την ορολογία της Στρατηγικής (παρόλο που φαίνεται να είναι καθιερωμένος ο όρος *harcèlement homophobe*, βλ. [ΟΗΕ](#), [Υπουργείο Παιδείας](#) της Γαλλίας). Στην αγγλική, τη γερμανική και την ισπανική εκδοχή, όμως, δημιουργείται σύγχυση και επιλέγονται λέξεις (*homophobic intimidation*, *homophobe Einschüchterung*, *intimidación homofóbica*) που δεν παραπέμπουν στον αντίστοιχο όρο, απομονώνοντας τον *ομοφοβικό εκφοβισμό* από τις άλλες αναφορές του *εκφοβισμού*, παρόλο που

χρησιμοποιούνται συχνότατα οι σωστοί όροι (ενδεικτ. homophobes Mobbing στη [Γερμανία](#), homophobic Bullying στην [Ιρλανδία](#), acoso homofóbico στην [Ισπανία](#)).

Η κατάσταση περιπλέκεται ακόμα περισσότερο, εάν συνυπολογίσουμε τις αποδόσεις της *σεξουαλικής παρενόχλησης* στις γλώσσες που εξετάζουμε. Ορθώς η παρενόχληση έχει αποδοθεί στη γερμανική εκδοχή της Στρατηγικής ως [sexuelle Belästigung](#) και στη γαλλική ως [harcèlement sexuel](#) (ίσως αυτός είναι ο λόγος που δεν προτιμήθηκε ο όρος harcèlement homophobe για τον *ομοφοβικό εκφοβισμό*), αλλά ο κανόνας του διαχωρισμού και της μη σύγχυσης δεν φαίνεται να είναι ενιαίος, μιας και στην ισπανική εκδοχή της Στρατηγικής έχει προτιμηθεί για τη σεξουαλική παρενόχληση ο όρος *acoso sexual* που παραπέμπει στον *εκφοβισμό*, όπως είδαμε, ενώ χρησιμοποιείται στην Ισπανία και ο δόκιμος όρος [hostigamiento](#).

Η προσέγγιση αυτή ίσως είναι απόρροια της προαναφερθείσας τελολογικής προσέγγισης κατά τη διαδικασία παραγωγής κειμένων στην ΕΕ. Παρόλο, δηλαδή, που το προσχέδιο συντάσσεται σε μία γλώσσα, σχεδόν πάντα στην αγγλική, στο πλαίσιο της διυπηρεσιακής διαβούλευσης ζητείται η γνώμη όλων των αρμόδιων τμημάτων της Επιτροπής και κατόπιν νομικής αναθεώρησης διασφαλίζεται ότι μπορεί να μεταφραστεί στις υπόλοιπες επίσημες γλώσσες (Robinson, 2014: 258-259). Επειδή πολλές φορές το προσωπικό των αρμόδιων τμημάτων δεν εξειδικεύεται στη συγγραφή, ενδεχομένως δεν κατανοεί ή αγνοεί μεταβολές που έχουν προκύψει και είναι προσήκουσες σύμφωνα με τις τρέχουσες ανάγκες, αλλά χρησιμοποιεί ελεγχόμενη, ουδέτερη και απολιτισμική γλώσσα με σκοπό την ελαχιστοποίηση προβλημάτων και ανακριβειών κατά τη μετάφραση (Sosoni, 2018: 183). Αποδεικνύεται εδώ ότι πράγματι δεν υπάρχει «κείμενο πηγή» αλλά μια ρευστή και εναλλάξιμη κειμενική μάζα για τα κείμενα στόχο στις άλλες γλώσσες. Βέβαια, με τη δημοσίευση όλων των κειμένων το καθεστώς τους αλλάζει: αποκτούν όλα την ίδια νομοθετική και δεσμευτική ισχύ με την ταυτόχρονη «εξαφάνιση του πρωτοτύπου» (Dollerup, 2004: 198). Αντί για μια ιεραρχημένη σειρά κειμένων, αντιμετωπίζουμε μια σύνθετη μάζα αλληλένδετων «εκδοχών», και την πληθώρα ανώνυμων προσώπων που συμμετείχαν στη σύνταξη και τη μετάφρασή τους. Λόγω αυτού, δεν μπορούμε στην περίπτωση των παραλλαγών του *εκφοβισμού* να εντοπίσουμε ποια από τις πέντε γλωσσικές εκδοχές ήταν πηγή για τις υπόλοιπες

(ιδίως αφού ούτε στην αγγλική είναι απόλυτα πετυχημένη η συνδυαστική απόδοση των τριών όρων) ούτε θα μπορούσαμε εντέλει να θεωρήσουμε κάποιο από τα τελικά κείμενα ως κείμενο πηγή, καθώς η διαδικασία τελικής διαμόρφωσής τους περιλαμβάνει πέντε έως δέκα στάδια μετάφρασης (Koskinen, 2011: 293-294).

## 6. Ευρωπαϊκοί όροι

Στο τέλος της ανάλυσης της ορολογίας, ειδική μνεία κάνουμε σε μερικούς αμιγώς ευρωπαϊκούς όρους, αποστάγματα της Ευρωλέκτου, και συγκεκριμένα *ενσωμάτωση της ισότητας*, *«ένταξη για όλους»*, *ευρωπαϊκή πρωτεύουσα ένταξης και πολυμορφίας*, *χάρτης πολυμορφίας*. Για τους δύο τελευταίους όρους ακολουθείται και πάλι ο κανόνας της ΕΕ, επομένως κάθε έννοια μεταφέρεται με το ίδιο ακριβώς νόημα σε όλες τις γλώσσες (*European capital of inclusion and diversity/capitale européenne de l'inclusion et de la diversité/europäische Hauptstadt für Inklusion und Vielfalt/capital europea de la inclusión y la diversidad* και *Diversity Charter/charte de la diversité/Charta der Vielfalt/Carta de la Diversidad*), χωρίς διαστρεβλώσεις, σημασιολογικές ή πολιτισμικές συνδηλώσεις ή παραδόσεις, με τρόπο που να επιφέρει τις ίδιες έννομες συνέπειες σε κάθε περίπτωση (Sosoni, 2018: 182). Η *«ένταξη για όλους»* ως σύνθημα εκδηλωτικό των προθέσεων της ΕΕ έχει κριθεί κοινωνιογλωσσολογικά παραπάνω, αλλά ορολογικά δεν εμφανίζει προβλήματα, τηρώντας τον ίδιο κανόνα. Η *ενσωμάτωση της ισότητας*, από την άλλη πλευρά, είναι μια ενδιαφέρουσα περίπτωση που μάλιστα τονίζεται στο κείμενο της Στρατηγικής. Βλέπουμε μεγάλη ποικιλία στον τρόπο απόδοσής της από γλώσσα σε γλώσσα, χωρίς να διαγράφεται μια ενιαία προσέγγιση. Στην αρχική σελίδα του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ισότητα των Φύλων ο όρος [mainstreaming](#) με αναφορά στην ισότητα των φύλων αποδίδεται ως *intégration* (γαλλ.), *durchgängige Berücksichtigung* (γερμ.), *διάσταση* (ελλ.) και *transversalidad* (ισπαν.). Την απόδοση αυτή έχουν ακολουθήσει η γερμανική και η γαλλική εκδοχή της Στρατηγικής, εντούτοις δεν είναι οι καλύτερες επιλογές σύμφωνα με την εξέλιξη της ορολογίας, βλ. ενδεικτ. *inclusion* για τη [γαλλική](#) γλώσσα, ενώ και στη γερμανική είναι ο όρος *mainstreaming* που αποδίδεται με τον όρο *Gleichstellung* (der [Geschlechter](#)), πράγμα που θα οδηγούσε σε ταυτολογία

εδώ (*Gleichstellung der Gleichstellung*), επομένως είναι κατανοητή η περιφραστική μετάφραση. Και για την ισπανική κρίνεται ατυχής η εύκολη υιοθέτηση μιας διαγλωσσικής μετάφρασης στη Στρατηγική (ίσως από τη γαλλική) με τον όρο *integración*, σε αντίθεση με το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων και άλλους σημαντικούς θεσμούς, όπως το Ισπανικό Υπουργείο [Ισότητας](#) που χρησιμοποιεί τον όρο *transversalidad*. Στο πλαίσιο της παραπάνω κριτικής μας για τη συμπεριληπτική και την ουδέτερη γλώσσα ως ορθή έμφυλη προσέγγιση, κρίνουμε ότι με τη Στρατηγική δεν θα έπρεπε να διεκδικείται απλά η *ενσωμάτωση της ισότητας*, υπάρχει δε πληθώρα ευρωπαϊκών νομοθετημάτων επ’ αυτής, αλλά η *ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου* και αυτός είναι ο όρος που θα έπρεπε να τονιστεί στο κείμενο της Στρατηγικής με τους σύστοιχους όρους κάθε γλώσσας (*gender mainstreaming*, *Gleichstellung der Geschlechter*, *inclusion et égalité des genres*, *transversalidad de género*).

## 5. Επίλογος

Φτάνοντας στην κατακλείδα της παρούσας εργασίας, οφείλουμε να παραδεχθούμε ότι η Στρατηγική είναι σε κάθε περίπτωση μια αξιοσημείωτη ενέργεια στο ζήτημα της ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων και η δημοσίευσή της έχει αποτελέσει το έναυσμα για θεσμικές εξελίξεις, όπως για παράδειγμα τη σύσταση Επιτροπής με σκοπό τη σύνταξη Εθνικής Στρατηγικής για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων στην Ελλάδα (Ferguson, 2021: 13). Το περιεχόμενο και τους άξονες της Στρατηγικής χαιρετίζουν φορείς ΛΟΑΤΚΙ σε πολλές χώρες της ΕΕ (βλ. ενδεικτ. [Γερμανία](#), [Ιρλανδία](#)). Υπάρχουν και [φωνές](#), ωστόσο, που αναγνωρίζουν τη Στρατηγική ως καρπό της υπομονετικής και αποφασιστικής εργασίας και της συνεισφοράς φορέων της κοινωνίας των πολιτών (π.χ. Δίκτυο Ευρωπαϊκών Ενώσεων Οικογενειών ΛΟΑΤΚΙ\*/NELFA) και αναμένουν την υλοποίηση των πυλώνων της Στρατηγικής, χωρίς να αγνοούν τις συντηρητικές απόψεις κρατών μελών, όπως η Πολωνία και η Ουγγαρία. Στην [Ελλάδα](#), σχετικές κοινότητες βλέπουν τη Στρατηγική σαν μια σημαντική ευκαιρία αναβάθμισης του νομικού και

θεσμικού πλαισίου που αφορά τα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα, ελπίζουν να αξιοποιηθεί στο έπακρο και να διαψεύσει τη δυσπιστία τους ως προς τους ως τώρα σκοπούς και τη στάση των θεσμών. Ομοίως και στην [Ισπανία](#), άμεσα ενδιαφερόμενη ομάδα αναφέρει ότι σίγουρα η Στρατηγική δεν είναι μια κουίρ επανάσταση της ΕΕ, όμως αποτελεί σημαντικό βήμα για την ανάδειξη των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ στο επίκεντρο της ημερήσιας διάταξης.

Καθώς τα άτομα ΛΟΑΤΚΙ συνεχίζουν να πλήττονται από τις προκαταλήψεις, τις διακρίσεις και την κυριαρχία, από πράξεις βίας και παρενόχλησης, οφείλουμε να εξετάσουμε τα γεγονότα και τις συνέπειες τους και από τη δική τους πλευρά, αφού οι ελίτ και οι κυρίαρχες ομάδες συνήθως αγνοούν, μετριάζουν, αποκλείουν, αρνούνται ή κανονικοποιούν την ανισότητα. Πολλές μορφές ανεπαίσθητης κυριαρχίας είναι επίμονες και εκλαμβάνονται ως φυσικές, είναι οργανωμένες και θεσμοθετημένες, επιβάλλονται από τα δικαστήρια και τον νόμο, συντηρούνται και αναπαράγονται από τα μέσα ενημέρωσης και τη βιβλιογραφία (van Dijk, 1993: 253, 255). Με θεμέλιο τον στιβαρό θεσμό της ΕΕ, η Στρατηγική αποσκοπεί να επηρεάσει το αναγνωστικό κοινό σε γνωστικό, συναισθηματικό και κοινωνικοπολιτισμικό επίπεδο, ούτως ώστε η κοινή γνώμη να διαμορφώσει απόψεις για την εξέλιξη της γλώσσας, της κοινωνίας, των θεσμών και τις διαπολιτισμικές σχέσεις γενικότερα (Williams, J. & Chesterman, A., 2002: 55). Ως γλωσσικό ενέργημα, δεν είναι όμως αμερόληπτη και μπορεί να χρησιμοποιηθεί εργαλειακά για την επιβολή ηγεμονικών αξιών, για τη νομιμοποίηση του status quo ή για την παραγωγή γνώσης υπέρ της «εξουσίας», συχνά με υπόρρητους και αόρατους τρόπους (Castro κ.ά., 2017: 4).

Για τους λόγους αυτούς προσήκει, πιστεύουμε, η αυστηρή εξέταση της Στρατηγικής με σκοπό την εξέλιξη των, ούτως ή άλλως σωστών, διεκδικήσεων της. Κατά την πορεία της εργασίας, οι επιστημονικοί κλάδοι της κοινωνιογλωσσολογίας και της ορολογίας αποδείχθηκαν εξαιρετικά γόνιμοι για την κριτική ανάλυση του κειμένου και του περιεχομένου της Στρατηγικής και κατέδειξαν πολλές δυνατότητες βελτίωσης της προσέγγισης της ΕΕ στο ζήτημα της παραγωγής και μετάφρασης κειμένων. Είναι σίγουρο ότι η ΕΕ έχει κάνει σοβαρά βήματα στο ζήτημα των ατομικών δικαιωμάτων και η ίδια η ύπαρξη της Στρατηγικής είναι καθοριστική, ως

εκ τούτου επιλέχθηκε για την παρούσα εργασία. Δεν παύει, ωστόσο, να πλέει σε αχαρτογράφητα νερά, καθώς ως τώρα κυρίως μεμονωμένα άτομα και ομάδες της κοινωνίας των πολιτών έχουν ασχοληθεί με το ζήτημα του φύλου, αλλά και τις προοπτικές της συμπεριληπτικής γλώσσας. Η Στρατηγική δεν είναι παρά απότοκο της εντατικής θεωρητικής και πρακτικής δουλειάς τους, της ευρύτερης κοινωνικής απήχησης της ισότητας όλων των φύλων και της συνεχούς αναδιαπραγμάτευσης των όρων της. Συνεπώς, η ενασχόληση της Στρατηγικής με το ζήτημα του φύλου, στο πλαίσιο της διαδικασίας παραγωγής και μετάφρασης κειμένων της ΕΕ, φέρει ευθύνες, καθώς η γλώσσα δεν αντικατοπτρίζει απλά την πραγματικότητα, αλλά παρεμβαίνει στη διαμόρφωση νοημάτων. Έτσι όπως οι σπουδές φύλου αμφισβήτησαν την ιδέα μιας ενιαίας έννοιας της κουλτούρας, θέτοντας άβολες ερωτήσεις για τους τρόπους με τους οποίους σχηματίζονται οι φυλοκανονικές παραδόσεις, το ίδιο και η ΕΕ οφείλει να θέτει ερωτήσεις για το τι συμβαίνει όταν ένα κείμενο μεταφέρεται από την κουλτούρα πηγή στην κουλτούρα στόχο (Bassnett, 2002: 10). Η ανακάλυψη σφαλμάτων και αβλεψιών σε ένα πολιτικό κείμενο τόσο προοδευτικό όσο η Στρατηγική προφανώς δεν ήταν στόχος της εργασίας και επομένως δεν ισοδυναμεί με άρνηση της σημασίας της, αλλά αναδεικνύει τη θετική και ανοδική πορεία στην οποία βρίσκεται η κοινωνία μας. Δεν αρκούν πλέον οι ανερμάτιστες και γενικόλογες προσεγγίσεις όσον αφορά τη διεκδίκηση ατομικών δικαιωμάτων και ορατότητας για κάθε κοινωνικό υποκείμενο και η ιστορία έχει δείξει ότι μόνο με τη συνεχή διεκδίκηση και την πίεση προοδεύουμε προς μια κοινωνία ισότητας χωρίς επιφυλάξεις, μια συνύπαρξη πραγματικά ανθρώπινη.

## 6. Βιβλιογραφικές αναφορές

Alvarez, A. (1988), Martin Luther King's "I Have a Dream": The Speech Event as Metaphor στο *Journal of Black Studies*, Τομ. 18 αριθ. 3 (Μάρτιος 1988), σελ. 337-357.

Βαλεοντής, Κ. Ε. & Κριμπάς, Π. Γ. (2014), *Νομική Γλώσσα, Νομική Ορολογία – Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βαλεοντής, Κ. & Μάντζαρη, Έ. (2006), *Η γλωσσική διάσταση της ορολογίας: Αρχές και μέθοδοι σχηματισμού των όρων*, 1st Athens International Conference on Translation and Interpretation. Translation: Between Art and Social Science, Αθήνα, 13-14 Οκτωβρίου 2006.

Bassnett, S. (2002), *Translation Studies* (3η έκδ.), Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Routledge.

Biel, Ł. (2007), Translation of Multilingual EU Legislation as a Sub-genre of Legal Translation στο *Court Interpreting and Legal Translation in the Enlarged Europe 2006*, σελ. 144-163.

Butler, J. (2009), *Αναταραχή φύλου, Ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Γραμμενίδης, Σ. Π., Δημητρούλια, Τ., Κουρδής, Ε., Λουπάκη, Ε. & Φλώρος, Γ. (2015), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις της μετάφρασης*, Αθήνα: ΣΕΑΒ.

Cabré, M. T. (1999), *Terminology: theory, methods, and applications*, Άμστερνταμ και Φιλαδέλφεια: John Benjamins B.V.

Castro, O., Mainer, S. & Page, S. (2017), Introduction: Self-Translating, from Minorisation to Empowerment στο O. Castro κ.ά. (εκδ.), *Self-Translation and Power, Palgrave Studies in Translating and Interpreting*.

Čavoški, A. (2017), Interaction of law and language in the EU: Challenges of translating in multilingual environment στο *The Journal of Specialised Translation*, Τεύχος 27 – Ιανουάριος 2017, σελ. 58-74.

- Connell, R. W. (2006), *Το κοινωνικό φύλο*, Αθήνα: Επίκεντρο.
- Dollerup, C. (2004), The Vanishing Original στο *Hermes, Journal of Linguistics* αριθ. 32-2004.
- Fairclough, N. (2001), *Critical Discourse Analysis*, ανακτήθηκε από τη διεύθυνση [https://www.researchgate.net/publication/281506450\\_Critical\\_Discourse\\_Analysis](https://www.researchgate.net/publication/281506450_Critical_Discourse_Analysis).
- Ferguson, R. A. (2021), *Το Μονοδιάστατο Κούιρ*, Εκδόσεις ΕΑΠ: Αθήνα.
- Harvey, K. (2014), 'Events' and 'Horizons', Reading Ideology in the 'Bindings' of Translations στο *Apropos of Ideology, Translation Studies on Ideology – Ideologies in Translation Studies*, Routledge: Λονδίνο και Νέα Υόρκη, σελ. 43-69.
- Holmes, J. (2013), *An Introduction to Sociolinguistics*, Routledge: Νέα Υόρκη.
- Καστοριάδης, Κ. (1978), *Η φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας*, Αθήνα: Κέδρος.
- Κεντρωτής, Γ. (1996), *Θεωρία και πράξη της μετάφρασης*, Αθήνα: Δίαυλος.
- Κεραμίδας, Σ. Γ. (2015), *Ζητήματα ορολογίας στην τεχνική μετάφραση*, Αθήνα: Δίαυλος.
- Κοινός πρακτικός οδηγός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής για τα πρόσωπα που συμβάλλουν στη σύνταξη των νομοθετικών κειμένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2015.
- Koskinen, K. (2001), How to research EU translation? στο *Perspectives*, 9:4, 293-300.
- Leal, A. (2016), Translation at the European Union and English as a Lingua Franca: Can erasing language hierarchy foster multilingualism? στο *New Voices in Translation Studies 14*, σελ. 1-22.
- Martín, M. R. (2014), Gender(ing) Theory, Rethinking the Targets of Translation Studies in Parallel with Recent Developments in Feminism στο *Gender, Sex and*

*Translation, The Manipulation of Identities*, Routledge: Λονδίνο και Νέα Υόρκη, σελ. 27-37.

Mori, L. & Szmrecsanyi, B. (2020), Mapping Eurolects: An aggregate perspective on similarities between legislative varieties στο *Languages in Contrast*, John Benjamins Publishing Company.

Munday, J. (2016), *Introducing Translation Studies, Theories and Applications*, Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Routledge.

Nord, C. (2016), Skopos and (Un)certainity: How Functional Translators Deal with Doubt στο *Meta* 61 (1), σελ. 29-41.

Οδηγός για τη σύνταξη, τη μετάφραση και την αναθεώρηση των νομικών εγγράφων και των λοιπών πράξεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Ελληνικά, Επικαιροποιημένη Έκδοση 2021.

Ουδέτερη ως προς το φύλο γλώσσα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2018), Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Quantifying Quality Costs and the Cost of Poor Quality in Translation, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2012, ανακτήθηκε από τη διεύθυνση <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/d7c7f89c-3235-4b54-bab9-810802ef4b1b>.

Robinson, W. (2014), Drafting EU Legislation in the European Commission: A Collaborative Process στο *The Theory and Practice of Legislation*, 2:3, σελ. 249-272.

Ράππη, Ι. Ν. (2017), *Σπάζοντας τη σιωπή: σχολείο – εκπαίδευση – ομοφοβία*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Šarcević, S. (2006), Die Übersetzung von mehrsprachigen EU-Rechtsvorschriften: Der Kampf gegen Sprachdivergenzen στο *Insights into Specialized Translation*. Βέρνη: Peter Lang, σελ. 121-152.

Simon, S. (2005), *Gender in Translation*, Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Routledge.

Sosoni, V. (2012), A Hybrid Translation Theory for EU Texts στο *Vertimo Studijos, Mokslo darbai*, Vilniaus universitetas, σελ. 76-89.

Sosoni, V. (2018), Language and Translation in EU Competition Law: Insights from English, Greek, Italian and Spanish Versions of Legislative Texts στο *Language and Law, The Role of Language and Translation in EU Competition Law*, Σαμ: Springer.

Sosoni, V., Kermanidis K. L. & Livas, S. (2018), Observing Eurolects: The case of Greek στο *Observing Eurolects. Corpus analysis of linguistic variation in EU law*, John Benjamins Publishing Company, σελ. 169-198.

Τσίγκου, Μ. (2020), *Γλωσσική Ποικιλία, Ορισμός και διαστάσεις*, Αθήνα: Δίαυλος.

Van Dijk, T. A. (1993), Principles of critical discourse analysis στο *Discourse & Society*, Sage (Λονδίνο, Νιούμπερι Παρκ και Νέο Δελχί), τομ. 4(2), σελ. 249-283.

Van Dijk, T. A. (1997), What is Political Discourse Analysis? στο *Political Linguistics*, John Benjamins Publishing Company, σελ. 11-52.

Venuti, L. (1993), Translation as Cultural Politics: Regimes of Domestication in English στο *Textual Practice* 7:2, σελ. 208-223.

Williams, J. & Chesterman, A. (2002), *The Map: A Beginner's Guide to Doing Research in Translation Studies*, Μάντσεστερ: St. Jerome Publishing.

## **7. Παραρτήματα**

1. Γλωσσικές εκδοχές της Στρατηγικής στις πέντε γλώσσες της εργασίας
2. Πεντάγλωσσο γλωσσάριο βασικών όρων
3. Τεκμηρίωση όρων ΛΟΑΤΚΙ